

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Klára Brtnová

Zavinění v trestním právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. května 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 112092 znaků včetně mezer.

Klára Brtnová

V Praze dne 27. 05. 2022

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem trestného činu a jeho skutkové podstaty	3
1.1. Trestný čin	3
1.2. Znaký trestného činu	3
1.3. Subjektivní stránka trestného činu.....	6
1.4. Zavinění a vina	7
2. Historický vývoj.....	8
2.1. Historický vývoj trestního práva na českém území.....	8
2.2. Historický vývoj úpravy zavinění.....	9
2.2.1. Zákon č. 117/1852 Ř. z. (období od r. 1918 do r. 1949).....	9
2.2.2. Zákon č. 86/1950 Sb. (období od r. 1950 do r. 1961)	12
2.2.3. Zákon č. 140/1961 Sb. (období od r. 1962 do r. 2009).....	13
2.2.4. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.....	15
3. Zavinění v platném právu	16
3.1. Zásada odpovědnosti za zavinění	17
3.2. Obsah zavinění	18
3.3. Míra zavinění.....	21
3.4. Konstrukce zavinění z hlediska skutkových podstat	22
3.4.1. Základní skutková podstata	22
3.4.2. Kvalifikovaná skutková podstata	23
4. Jednotlivé formy zavinění.....	26
4.1. Úmysl.....	26
4.1.1. Úmysl přímý.....	26
4.1.2. Úmysl nepřímý	28
4.1.3. Lhostejnost	29
4.2. Nedbalost.....	31
4.2.1. Míra opatrnosti	32
4.2.2. Nedbalost vědomá	34
4.2.3. Nedbalost nevědomá	35
4.2.4. Hrubá nedbalost.....	36
5. Zavinění	37
5.1. Zavinění u nepřímého pachatelství.....	37
5.2. Zavinění u spolupachatelství	38
5.3. Zavinění u účastenství	40
5.4. Zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob	41

6. Vybrané problémy zavinění	45
6.1. Dokazování	45
6.2. Zavinění tzv. bílých koní	46
Závěr.....	48
Seznam použitých zdrojů	50

Úvod

Pro spáchání trestného činu je nutné naplnit všechny jeho znaky, kterými jsou věk, přičetnost a znaky skutkové podstaty, mezi které patří objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka trestného činu. Subjektivní stránka představuje soubor znaků, které charakterizují vnitřní psychický vztah pachatele k porušení či ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem, přičemž zavinění je jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Z tohoto důvodu je zavinění poměrně problematickým právním institutem, zejména v případě dokazování, neboť vnitřní vztah pachatele k porušení či ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem lze jen obtížně pozorovat ostatními osobami.

Cílem této práce je proniknout hlouběji do problematiky zavinění, podrobně popsat, co se tímto právním pojmem rozumí, jaké rozlišujeme formy zavinění, tj. úmysl a nedbalost, jak je zavinění upraveno v současné právní úpravě, zda je tato úprava dostatečná a v neposlední řadě osvětlit několik soudobých problémů týkajících se zavinění.

V první kapitole své práce se proto nejprve věnuji osvětlení základních pojmů, jako jsou trestný čin a jeho obecné a typové znaky neboli znaky skutkové podstaty trestného činu, dále se zaměřím na subjektivní stránku trestného činu a samozřejmě na pojem zavinění. V této kapitole rovněž užiji a vysvětlím pojem vina, který bývá často s pojmem zavinění zaměňován, avšak významově je zapotřebí tyto termíny rozlišovat.

Druhá kapitola přiblíží historický vývoj zavinění od vzniku Československa v roce 1918 až do současnosti. Tato kapitola je členěna na další čtyři podkapitoly, jež každá koresponduje s historickými obdobími, respektive s jednotlivými trestními zákony, které na našem území vešly v platnost a účinnost. Konkrétně se jedná o zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a v neposlední řadě o zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „*trestní zákoník*“), který je platný v současnosti.

Ve třetí a čtvrté kapitole, které jsou z hlediska tématu mé diplomové práce stěžejní, se podrobněji věnuji zavinění v platném právu. Třetí kapitola pojednává o zásadě odpovědnosti za zavinění, o obsahu zavinění a míře zavinění. V neposlední řadě věnuji v této kapitole pozornost také konstrukci skutkových podstat z hlediska zavinění.

Ve čtvrté kapitole popisují jednotlivé formy zavinění, tj. úmysl a nedbalost, které se dále dělí na úmysl přímý a úmysl nepřímý a na nedbalost vědomou a nedbalost nevědomou. Osvětlím i pojem hrubá nedbalost.

Pátá kapitola pojednává o zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob, spolupachatelství a účastenství na trestném činu. V této kapitole podrobně popisují, jak je pojato zavinění v těchto případech.

V poslední kapitole se zaměřují na vybrané problémy zavinění. Nejprve zmiňují problematiku dokazování zavinění, jaká úskalí tento proces obnáší a jak je řešit. A v neposlední řadě uvádím problém označovaný jako vyprazdňování subjektivní stránky trestného činu.

1. Pojem trestného činu a jeho skutkové podstaty

1.1. Trestný čin

Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat podle § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. K uplatnění trestní odpovědnosti je tedy potřeba splnit dvě základní podmínky, a sice za prvé se jedná o společensky škodlivý případ, za druhé nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu (např. podle správního či občanského práva).¹

Podle platného českého trestního práva je základem trestní odpovědnosti trestný čin, neboť pouze v důsledku spáchání trestného činu může být pachatel hnán k odpovědnosti před soudem.² Legální definice trestného činu je uvedena v § 13 odst. 1 trestního zákoníku takto:

„Trestným činem³ je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný (tímto trestní zákoník naráží na zásadu zákonnosti, jejíž podstatou je, že pouze zákon stanoví, co je trestným činem) a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“

Trestný čin jak je definován v § 13 odst. 1 trestního zákoníku označujeme jako tzv. formální pojetí trestného činu, jež můžeme dovodit z důvodové zprávy⁴ k vládnímu návrhu trestního zákoníku.⁵ Toto formální pojetí trestného činu je odlišné od předchozího pojetí v trestním zákoně z roku 1961, ve kterém byla legální definice trestného činu koncipována na principu materiálního pojetí, resp. formálně – materiálního pojetí. Jednalo se o koncepci, podle které byl trestný čin tvořen dvěma znaky. Musely být zároveň splněny dvě podmínky: čin musel vykazovat znaky uvedené v zákoně (formální podmínka) a současně musel být nebezpečný pro společnost (materiální podmínka).⁶

1.2. Znaky trestného činu

¹ Podle judikatury Ústavního soudu České republiky má být trestní právo užito pouze tam, kde jsou jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob vyčerpány či neúčinné – princip *ultima ratio* - nález sp. zn. II. ÚS 413/04 ze dne 3. března 2005.

² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I: § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře., § 13 Trestný čin

³ Trestný čin spáchaný mladistvým je nazýván proviněním podle § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“).

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 137.

⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 145.

Dle výše uvedeného ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku je tedy nezbytné splnit dva obligatorní znaky, a to protiprávnost a znaky uvedené v trestním zákoně.

Prvním znakem trestného činu je tedy protiprávnost, kterou lze chápat ve dvou pojetích, a to jako protiprávnost formální nebo také protinoremnost (rozpor s právním řádem jako celkem) a protiprávnost materiální. Podstata materiální protiprávnosti spočívá v tom, že jednání pachatele musí být natolik společensky škodlivé, aby na něj sama společnost reagovala prostředky trestního práva.⁷

Druhým znakem, který je nezbytné splnit, aby byl spáchaný čin trestným činem, jsou znaky uvedené v zákoně. Rozlišujeme obecné znaky trestného činu, kterým jsou:

- a) věk podle § 25 trestního zákoníku: *„Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“*⁸
- b) přičetnost podle § 26 trestního zákoníku. Zde je za nutné zmínit, že zákon definuje pouze nepřičetnost: *„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“*

V případě trestní odpovědnosti mladistvých je rovněž nutné, aby v době spáchání činu dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (§ 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Tyto výše uvedené obecné znaky trestného činu jsou společné pro všechny trestné činy, kterých se může dopustit pouze osoba trestně odpovědná, tedy osoba, která dosáhla stanoveného věku a v době spáchání činu byla přičetná.⁹

Dále rozlišujeme typové znaky trestného činu neboli znaky skutkové podstaty trestného činu. Skutkovou podstatou rozumíme soubor znaků, z nichž je patrné, o který trestný čin se jedná. Na rozdíl od obecných znaků trestného činu, znaky skutkové podstaty jsou jedinečné pro každý trestný čin, odlišují jednotlivé trestné činy od sebe navzájem.

Skutková podstata trestného činu je naplněna tehdy, jestliže jsou v konkrétním případě dány všechny její znaky požadované trestním zákonem. Pokud některý z těchto znaků chybí, pak skutková podstata trestného činu není naplněna.

⁷JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 135.

⁸ Trestně odpovědný je jedinec až v den, který následuje po dni, kdy dovršil patnácti let věku.

⁹JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 144.

Rozlišujeme obligatorní a fakultativní znaky skutkové podstaty trestného činu, přičemž obligatorní znaky nesmí chybět ve skutkové podstatě žádného trestného činu (např. objekt, objektivní stránka trestného činu, subjekt, subjektivní stránka trestného činu) a fakultativní znaky nesmí chybět ve skutkových podstatách některých trestných činů (např. předmět útoku, doba a místo činu, motiv).

Objektem rozumíme státem chráněný zájem neboli institut, který je hoden státní (tedy té nejvyšší) ochrany, například u trestného činu vraždy podle §140 trestního zákoníku je objektem lidský život.

Objektivní stránka trestného činu je vždy charakterizována jednáním, ať už komisivním (činnostní, např. týrání osoby žijící ve společném obydlí §199 trestního zákoníku) či omisivním (nečinnostní, opomenutí přikázaného jednání, např. neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku), následkem tohoto jednání a příčinnou souvislostí mezi jednáním a následkem, tzv. kauzální nexus.¹⁰

Subjektem nebo také, jak bývá často označován, pachatelem trestného činu může být každá osoba trestně odpovědná, jak již bylo zmíněno výše. Avšak některých trestných činů se může dopustit pouze omezený okruh pachatelů, jako například trestného činu vraždy novorozence matkou podle §142 trestního zákoníku se může dopustit pouze matka, která dítě porodila.¹¹

Subjektivní stránka trestného činu představuje vnitřní, psychický vztah pachatele k protiprávnímu jednání.¹²

¹⁰ NOVOTNÝ, O., GRIVNA T., ŠÁMAL P. a VOKOUN R. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, str. 119.

¹¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 172.

¹² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 172.

1.3. Subjektivní stránka trestného činu

Subjektivní stránka trestného činu obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu. Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění, které má formu úmyslu nebo nedbalosti (§15 a §16 trestního zákoníku) a je rovněž nezbytné pro naplnění kterékoli skutkové podstaty trestného činu. Uplatní se zde zásada: není trestného činu bez zavinění – *nullum crimen sine culpa* a dále zásada odpovědnosti za zavinění, která je jednou ze základních zásad trestního práva hmotného. V trestním právu je vždy vyžadováno zavinění, tzv. objektivní odpovědnost je vyloučena. Absentuje-li zavinění pachatele, nenastává trestní odpovědnost.

Fakultativně¹³ se u některých skutkových podstat mohou vyskytovat ještě jiné subjektivní znaky – pohnutka (motiv) nebo cíl pachatelova trestného jednání.¹⁴ Pohnutkou rozumíme vnitřní psychický podnět, který vede pachatele k rozhodnutí spáchat trestný čin.¹⁵ Pohnutkou může být například nesnášenlivost jiné rasy, náboženství či jiné etnické skupiny, ale také majetkový prospěch, jež pachatel může činem získat.¹⁶ Jestliže daná skutková podstata trestného činu vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán s určitou pohnutkou, je nezbytné tento znak naplnit.

¹³ Fakultativní znaky subjektivní stránky trestného činu jsou nepovinné v tom smyslu, že se nemusí vyskytovat ve skutkové podstatě každého trestného činu.

¹⁴ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 229.

¹⁵ NOVOTNÝ, O., GŘIVNA T., ŠÁMAL P. a VOKOUN R.. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, str. 119.

¹⁶ Příklady trestných činů spáchaných s určitou pohnutkou:

- ublížení na zdraví jinému pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání (§ 146 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku)
- hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 odst. 1 písm. a), b) trestního zákoníku)
- krádež § 205 odst. 1 trestního zákoníku

1.4. Zavinění a vina

„Zavinění je vnitřní psychický vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořeným pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění již v době činu (například osoba mladší patnácti let při pohlavním zneužívání).“¹⁷

Vedle pojmu zavinění se někdy užívá v tomtéž smyslu výraz vina, jež má však zpravidla jiný význam. *„Označuje se jím fakt, že došlo k spáchání trestného činu, jestliže se poukazuje na osobu, která má za trestný čin nést odpovědnost. S pojmem vina se setkáváme v ustanoveních trestního práva procesního (ve spojitosti klást za vinu, zbavovat viny, uznat vinným).Jde o výraz, který v trestním řízení označuje trestní odpovědnost.“¹⁸* Například v ustanovení §225 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „*trestní řád*“) se uvádí, že při splnění zákonných podmínek soud rozhodne rozsudkem, zda se obžalovaný uznává vinným nebo zda se obžaloby zprošťuje. Zde tedy označuje výraz vina nejen zavinění trestného činu, nýbrž celý souhrn podmínek nutných k tomu, aby šlo o trestný čin. K uplatnění trestní odpovědnosti se vyžaduje výrok o vině, přičemž zavinění je jen jednou z podmínek nutných k tomu, aby se jednalo o trestný čin a aby bylo možno mluvit o vině osoby, která jej spáchala. Podle českého platného práva je tudíž potřeba odlišovat pojem zavinění ve smyslu §15 a násl. trestního zákoníku od pojmu viny, jak je uveden například v §2 odst. 2 trestního řádu.¹⁹

¹⁷JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 230.

¹⁸DOLENSKÝ, A. a kol. *Trestní zákon (stručný komentář)*. 1. Vydání. Eurounion, Praha 1995, str. 22.

¹⁹JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 230.

2. Historický vývoj

2.1. Historický vývoj trestního práva na českém území

Od roku 1918 vešly na českém území v platnost a účinnost celkem čtyři trestní zákony. Po vzniku Československa v roce 1918 byly dosavadní zemské a říšské zákony ponechány v platnosti, a to na základě čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého (dále jen „*recepční zákon*“). Recepčním zákonem byl rovněž přejet zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen „*TrZ z roku 1852*“), jenž zůstal v platnosti (nepočítaje období nacistické okupace) až do roku 1950.

Dne 1. srpna 1950 nabyl účinnosti zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon (dále jen „*TrZ z roku 1950*“), který však tvořil smutnou etapu ve vývoji československého trestního práva. Tento trestní zákon již nebyl inspirován rakouským právem, nýbrž právem sovětským. Je vnímán jako zákon, jenž byl přijat v době politických trestních procesů. *TrZ z roku 1950* rovněž jasně vyjádřil své třídní zaměření, když definoval svůj účel, kterým bylo „chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce...“. Jednalo se o zákon unifikační, který sjednotil trestní právo obecné, vojenské, pro mládež atd. Ve svém obsahu byl ovšem věcně nedostačující a užší, než zákony, které nahradil.²⁰

Dalším zásadním mezníkem ve vývoji československého trestního práva byla rozsáhlá novelizace v roce 1956; trestní zákon byl novelizován²¹ spolu s vydáním nového trestního řádu. V letech 1960 - 1961 bylo trestní právo zcela nově kodifikováno a stalo se tak po vydání nové Ústavy ČSSR z 11. července 1960. Vlastní kodifikaci předcházelo ještě vydání dvou zákonů, které upravovaly následky méně závažných činů, které neměly povahu trestných činů.²² Teprve poté bylo nově kodifikováno trestní právo, a to zákonem č. 140/1961 Sb. (dále jen „*TrZ z roku 1961*“), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1962. Jednou z nejvýznamnějších změn, které tento *TrZ z roku 1961* přinesl, se týkala obecných podmínek trestní odpovědnosti

²⁰SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 51.

²¹ Byla prohloubena zásada individualizace trestu, byl zrušen doživotní trest odnětí svobody, vedle trestu smrti byl vždy alternativně stanoven trest odnětí svobody na 25 let, mnohé trestní sazby byly sníženy a byla též provedena přesnější úprava skutkových podstat některých trestných činů.

²²SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 53.

a nového vymezení pojmu trestného činu.²³ Trest smrti byl v zákoně výslovně označen jako výjimečný trest, který lze uložit pouze tam, kde to zákon výslovně stanoví ve zvláštní části (stanoveno vždy alternativně vedle trestu odnětí svobody).²⁴²⁵

Bohužel se TrZ z roku 1961 příliš nezaobýral trestní odpovědností osob mladistvých. Tento nedostatek byl napraven až v roce 2003, ve kterém byl vydán zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Po roce 1989 došlo k zásadním změnám trestního práva hmotného. V letech 1990 – 2007 byla připravena a přijata celá řada novel trestních kodexů. V tomto období bylo přikročeno k dlouhodobě připravovaným koncepcím rekodifikační povahy, které vyústily pouze v neúspěšný pokus prosadit nový trestní zákoník (r. 2006). Nový trestní zákoník²⁶ se poražilo schválit až v roce 2009 jako zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jenž je používán v současnosti.

2.2. Historický vývoj úpravy zavinění

2.2.1. Zákon č. 117/1852 Ř.z. (období od r. 1918 do r. 1949)

Jak již bylo zmíněno výše, byl tento zákon přejet na základě recepčního zákona a byl do značné míry inspirován říšským trestním zákonem z roku 1803.²⁷

Zavinění pak bylo upraveno v ustanovení § 1 TrZ z roku 1852 – *O zlém úmyslu*

„Ke zločinu vyžaduje se zlého úmyslu. Zlý úmysl dává se však za vinu nejen tehda, když před tím, než se něco před se vzalo nebo opominulo, anebo když se to před se bralo nebo opomijelo, zlo, jež se zločinem jest spojeno, přímo bylo rozváženo a umíněno; nýbrž i, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo před se vzato nebo opominuto, z čeho zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může.“

²³SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 54.

²⁴ Trest smrti byl definitivně zrušen až v roce 1990.

²⁵SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 55.

²⁶ Vycházel z návrhu trestního zákoníku z r. 2006.

²⁷SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 47.

Dnes se označení zlý úmysl, o kterém se hovoří v § 1 TrZ z roku 1852, již neužívá. Avšak už tenkrát zákon rozlišoval úmysl přímý - „... přímo bylo rozváženo a umíněno...“ a úmysl nepřímý - „zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může...“. Na ustanovení o zlém úmyslu navazuje § 2, kde jsou uvedeny důvody vylučující zlý úmysl:

„Důvody vylučující zlý úmysl

Proto nepřičítá se konání neb opomenutí za zločin:

a) když pachatel zcela zbaven jest užívání rozumu;

b) když skutek při střídavém pomnutí smyslů vykonán byl v čase, pokud pomnutí trvalo, anebo

c) v úplném opilství, ve kterémž se pachatel připravil, zločinu v úmyslu nemaje (§ 236 a 523), anebo v jiném pomatení smyslů, v němž sobě činu svého vědom nebyl;

d) zrušeno

e) když se při tom přihodil takový omyl, pro který nebylo lze v činu spatřovati zločin;

f) když zlo povstalo náhodou, nedbalostí anebo z nedbalosti následků činu;

g) když skutek se stal z neodolatelného donucení nebo u výkonu spravedlivé obrany.

Zde však tu byla spravedlivá nutná obrana, za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávný útok na život, na svobodu nebo na jmění; - nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. – Vykročení takové může se však podle povahy okolností trestati podle ustanovení dílu druhého tohoto zákona trestního (§§ 335 a 431) za čin trestný z nedbalosti.“

Trestní zákon z roku 1852 neobsahuje výslovnou úpravu nedbalosti. Zmínku o ní nalezneme v § 2 písm. f) a v ustanoveních § 335 a § 431 TrZ z roku 1852, na která § 2 odkazuje.

V § 335 TrZ z roku 1852 je nedbalost popsána následovně:

„Obecný předpis co do přečinů a přestupků proti bezpečnosti života

Za každé jednání neb opominutí, o němž pachatel již dle přirozených jeho následků, které každý snadno poznati může, nebo podle předpisů zvláště vyhlášených, nebo podle svého stavu, úřadu, povolání, své živnosti, svého zaměstnání nebo vůbec podle svých zvláštních poměrů může nahlížeti, že se jím může způsobiti nebo zvětšiti nebezpečnosti života, zdraví nebo tělesné bezpečnosti lidí, potrestán budiž každý vinník, nastalo-li z toho těžké poškození na těle (§ 152) nějakému člověku, jako pro přestupek vězením od jednoho až do šesti měsíců; ale povstala-li z toho smrt člověka, jako pro přečin tuhým vězením od šesti měsíců až do jednoho roku.“

Kallab již v té době popisoval formy viny²⁸ jako stupnici vztahů mezi vnitřní (psychickou) a mezi vnější (fyzickou) stránkou zločinného jednání. Podle toho, zda pachatel chtěl nebo nechtěl výsledek přivodit, členil formy viny na dvě skupiny, a to na úmysl a nedbalost.²⁹ Mimo to dále rozlišoval úmysl přímý (*dolus directus*) a úmysl eventuální (*dolus eventualis*). Nedbalost, při níž pachatel nechce, aby výsledek nastal, avšak pokládá ho za možný, označuje jako zpupnost (*luxuria*). Případy nedbalosti pak dále dělí na hrubou a lehkou nedbalost, čili nedopatření (*culpa lata a culpa levis*).³⁰

Oproti tomu prof. Miříčka³¹ kritizoval dosud užívanou bipartici zavinění a snažil se o sloučení zpupnosti (*luxuria*) a úmyslu eventuálního (*dolus eventualis*) ve zvláštní třetí formu viny, tzv. vědomou vinu.³² Navrhoval tedy, aby bylo zavinění členěno na tři formy - úmysl, vina vědomá, vina nevědomá (nedbalost).

Vývoji trestního práva v Československu v období nacistické okupace není třeba věnovat více pozornosti, neboť zde vládly stejné poměry jako v ostatních obsazených zemích. Pro německé státní příslušníky bylo zavedeno trestní právo německé a pro příslušníky tzv. Protektorátu bylo ponecháno v platnosti dosavadní právo, které však bylo měněno a doplňováno ve směru kriminálně politických zásad nacistického Německa. Byla zavedena

²⁸ Pro zavinění užíval spíše pojem vina.

²⁹ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských. str. 47.

³⁰ KALLAB, J. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských. str. 48-49.

³¹ MIŘIČKA, A. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonně*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. str. 84-87.

³² Vědomé viny se dopouští, kdo něco učiní nebo opomine, ačkoli ví, že tím porušuje předpis daný na odvrácení nebo umenšení nebezpečí poruchy statků právních, nebo kdo něco učiní nebo opomine, ačkoli ví, že tím způsobuje nebezpečí poruchy cizích statků právních, jestliže způsobené nebezpečí je poměrům nepřiměřené.

ustanovení podobná tzv. norimberským zákonům na ochranu rasy, na základě kterých bylo obyvatelstvo Protektorátu trýzněno a zužováno nacistickými okupanty. Všechna tato opatření byla v roce 1945 výslovně zrušena, čímž byl sice formálně obnoven stav trestního práva před vznikem Protektorátu a odtržením Slovenska, avšak Československo se již k předválečné státní formě nevrátilo. Československé trestní právo, třebaže formálně zatím jen málo měněné, chránilo před válkou zcela jiné společenské vztahy, než jaké vznikaly v poválečném Československu.³³

2.2.2. Zákon č. 86/1950 Sb. (období od r. 1950 do r. 1961)

Trestní zákon z roku 1950, který byl výsledkem tzv. právníkové dvouletky, byl přijat dne 12. července 1950 s účinností od 1. srpna 1950. Byl tak značně ovlivněn nástupem komunismu v roce 1948, což se také věcně promítlo do ustanovení § 1 tohoto trestního zákona.³⁴ Součástí TrZ z roku 1950 bylo též zvláštní ustanovení týkající se trestání mladistvých.³⁵

Na rozdíl od předchozí právní úpravy trestní zákon z roku 1950 již výslovně upravuje dvě formy zavinění, a to úmysl a nedbalost, kde je rozlišen úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomá a nevědomá. Zavinění a jeho formy upravuje ustanovení § 3 TrZ z roku 1950 následovně:

(1) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl jej způsobit, nebo

b) věděl, že jej může způsobit, a pro případ, že jej způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že jej může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí, nebo

³³SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 50.

³⁴„Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. Prostředky k dosažení tohoto účelu jsou pohrůžka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.“

³⁵ Ustanovení týkající se trestání mladistvých - § 56 a násl. zákona č. 86/1950 Sb.

b) nevěděl, že jej může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět mohl.

Je nutno podotknout, že na rozdíl od dnešní právní úpravy v zákoně absentuje definice srozumění u nepřímého úmyslu a definice hrubé nedbalosti. Nicméně pojem srozumění je definován právní teorií jako „pachatel byl srozuměn s eventuálním způsobením výsledku uvedeného v zákoně“³⁶. TrZ z roku 1950 upravuje další aspekty zavinění téměř totožně jako současný trestní zákoník, tj. je vyžadováno úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Výše zmíněné nalezneme v ustanovení § 4 odst. 1 TrZ z roku 1950:

„Nestanoví-li zákon výslovně, že zavinění z nedbalosti je trestné, vyžaduje se k trestnosti úmyslné zavinění.“

Z judikatury³⁷ je patrné, že k úmyslnému zavinění nepostačilo pouze, že pachatel úmyslně jednal, ale bylo též vyžadováno, aby úmyslně způsobil výsledek předvídaný zákonem.

2.2.3. Zákon č. 140/1961 Sb. (období od r. 1962 do r. 2009)

Jak již bylo zmíněno výše, po vydání ideologicky založené Ústavy v roce 1960, bylo nutné novelizovat i trestní právo. Dne 1. ledna 1962 nabyl účinnosti zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který byl účinný až do konce roku 2009. Zavinění bylo upraveno v § 4 a v ustanovení následujících.

§ 4 TrZ z roku 1961:

„Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, nebo - úmysl přímý

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobil, byl s tím srozuměn.“ - úmysl nepřímý

³⁶ GLOCAR, R. aj. *Trestní zákon: Komentář*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1958. str. 36.

³⁷ Výše uvedené vychází z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31.8.1951, sp. zn. Tz II 11/51: *K naplneniu subjektívnej stránky úmyselného trestného činu nestačí, že pachateľ vôbec úmyselne konal (že konal to, čo konateľ chcel), ale je treba, aby úmyselne (§ 3 ods. 1 písm. a), b) tr. zák.) spôsobil výsledok uvedený v zákone.*

V tomto ustanovení je upraveno zavinění ve formě úmyslu. O nedbalosti hovoří § 5 TrZ z roku 1961 takto:

„Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem v tomto zákoně uvedeným porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo- vědomá nedbalost

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.“- nevědomá nedbalost

Úmysl i nedbalost jsou v porovnání s TrZ z roku 1950 upraveny přesněji a komplexněji. Avšak totožné zůstává další ustanovení týkající se zavinění, konkrétně § 3 odst. 3 TrZ z roku 1961:

„K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“

Definice trestného činu³⁸ zůstala rovněž beze změn, avšak TrZ z roku 1961 navíc vymezil, čím je určován stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, a to v § 3 odst. 4:

„Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.“

I když byl TrZ z roku 1961 po událostech v roce 1989 mnohokrát novelizován³⁹, přesto byl stále pod značným vlivem komunistické ideologie a nevyhovoval moderním požadavkům na tzv. restorativní justici⁴⁰. Ipřes četné snahy zákonodárců se podařilo prosadit nový trestní zákoník až v roce 2009.

³⁸ Ustanovení § 3 odst. 1 TrZ z roku 1961 – *„Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.“*

³⁹ V roce 1990 byla zrušena některá ustanovení ve zvláštní části – například: byl zrušen trestný čin poškozování státu světové socialistické soustavy apod. Avšak hlava I zvláštní části upravovala trestné činy proti republice (v té době vůbec nejzávažnější trestné činy). V dnešní právní úpravě nalezneme v hlavě I úpravu trestných činů proti životu a zdraví. Zájmy společnosti, které je nutné chránit trestním právem, jsou tak konečně seřazeny od toho skutečně nejdůležitějšího.

⁴⁰ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4. *„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se*

2.2.4. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

V současnosti je zavinění upraveno v zákoně č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010. Úpravě zavinění v platném právu se blíže věnují další kapitoly této diplomové práce.

Oproti předešlým trestním zákonům současný trestní zákoník zakotvuje legální definici srozumění v § 15 odst. 2, která by dle důvodové zprávy měla sloužit k zaplnění mezery v případech tzv. pravé lhostejnosti. Další velkou změnou je úprava hrubé nedbalosti v § 16 odst. 2 trestního zákoníku. Dosavadnímu trestnímu právu byla hrubá nebdalost známa, ale nikdy nebyla legálně definována. A v neposlední řadě je nutné zmínit trestní předpisy, jež jsou svou povahou vůči trestnímu zákoníku speciální. Jedná se o zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a o zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

danáčinnost dotkla. Restoratívni justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“

3. Zavinění v platném právu

„Zavinění je vnitřní (psychický) vztah pachatel k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin. Tyto skutečnosti mohou být vytvořeny pachatelem nebo mohou objektivně existovat bez jeho přičinění.“⁴¹

Duševní život člověka je tvořen souhrnem různých psychických procesů, jako například citů, vnímání, myšlení, představivosti a vůle. Pro trestní právo jsou však relevantní jen ty složky lidské psychiky, které charakterizují vztah pachatele k trestnému činu.⁴²

Zavinění je vybudováno na složce vědění (intelektuální nebo také vědomostní složka zavinění) a na složce vůle (volní složka zavinění).

Intelektuální složka zavinění⁴³ zahrnuje jak pachatelo vnímání objektivního stavu věci (tj. odraz určitých předmětů a jevů ve smyslových orgánech člověka), tak i jeho představy o něm (např. pachatel ví, že oběť znásilnění navštěvuje střední školu, tudíž dojde k závěru, že poškozené je více než 15 let). Některé skutečnosti se pachateli jeví jako jisté (např. pokud bude oběť dlouho škrtit, až přestane dýchat, ví, že ji usmrtí) a některé skutečnosti se jeví pouze jako možné. Složka vědění zahrnuje nejen vědění skutečné, ale i možnost takového vědění.⁴⁴

Volní složka zavinění zahrnuje vůli pachatele vyvolat svým jednáním rozhodné skutečnosti a naplnění volní složky předpokládá kladný vztah k těmto skutečnostem, tj. chtění i srozumění; jestliže pachatel rozhodné skutečnosti nechce, ani s nimi není srozuměn, není zde žádný volní vztah.⁴⁵

Pomocí volní složky pak můžeme rozlišovat formy zavinění, tj. úmysl a nedbalost. Tomuto tématu se blíže věnuje čtvrtá kapitola této diplomové práce.

⁴¹ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 180.

⁴²KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. str. 279.

⁴³Obdobně také KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 280.

⁴⁴ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 180-181.

⁴⁵ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 181.

3.1. Zásada odpovědnosti za zavinění

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, zavinění je jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu, což velmi úzce souvisí právě se zásadou odpovědnosti za zavinění, která je jednou ze základních zásad trestního práva hmotného. Tzv. zásada *nullum crimen sine dolus vel culpa*⁴⁶ je vyjádřena v § 13 odst. 2 trestního zákoníku následovně:

„K trestní odpovědnosti za trestný čin je potřeba úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“

Zavinění, ať už ve formě úmyslu či nedbalosti, je předpokladem subjektivní trestní odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Pachateli tedy zásadně nelze přičítat k tíži žádnou skutečnost, na niž by se nevztahovalo zavinění. V českém právním řádu se samozřejmě uplatňuje i objektivní odpovědnost⁴⁷ neboli odpovědnost za následek. V trestním právu však nestačí, že pachatel následek způsobil, ale je nutné, aby jej rovněž zavinil, tj. není-li následek způsoben pachatelem zaviněně, nedojde ke vzniku trestní odpovědnosti a pachateli za takové jednání nelze uložit trest.

Výjimku z této zásady stanovuje anglické právo uznáním čistě objektivního přičítání v institutu *strict liability offences*⁴⁸, a dále Francie, kde pro trestnost přestupku postačuje objektivní odpovědnost.⁴⁹

V rámci českého trestního práva můžeme hovořit o výjimce ze zásady odpovědnosti za zavinění v případě spáchání tzv. kvazideliktu (činu jinak trestného) v rámci trestného činu opilství podle § 360 trestního zákoníku. Na základě ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákoníku pachatel odpovídá za nezaviněné jednání spáchané v nepřičetnosti.⁵⁰ Pachatelovo úmyslné či nedbalostní zavinění se musí vztahovat pouze k uvedení se do stavu nepřičetnosti, ne však k později spáchanému činu jinak trestnému.⁵¹ V opačném případě by pachatel odpovídal za spáchaný trestný čin v souladu se zásadami *actio libera in causa dolosa* nebo

⁴⁶ Není trestného činu bez úmyslu či nedbalosti.

⁴⁷ Objektivní odpovědnost se uplatňuje převážně ve správním právu.

⁴⁸ Nebo také *strict liability crimes* – trestné činy, u kterých postačí objektivní odpovědnost. Zavinění pachatele zde nehraje roli.

⁴⁹ HERCZEG, J. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora, 2009, (10), s. 47 - 53. ISSN 1210-6348.

⁵⁰ Ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákoníku: „Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.“

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 183.

actio libera in causa culposa.⁵² Pro účely stanovení trestu za trestný čin opilství je nutné zjistit znaky jakého trestného činu by spáchaný kvazidelikt naplňoval v případě, že by se jednalo o zaviněný trestný čin; proto je nezbytné zkoumat též subjektivní stránku kvazideliktu.⁵³

I když trestný čin opilství jakýmsi způsobem vybočuje ze zásady odpovědnosti za zavinění, je nejlepším způsobem řešení trestných činů spáchaných v opilosti,⁵⁴ jelikož na straně jedné nelze pachatelův čin posuzovat jako trestný a uložit mu tak zcela totožný trest jako pachateli přičetnému a na druhé straně rovněž není možné jeho čin zcela opomenout či dekriminlizovat.

3.2. Obsah zavinění

*„Obsahem zavinění jsou okolnosti, na které se zavinění vztahuje, tj. zejména co musí pachatel vědět a chtít, s čím byl srozuměn, o čem ví, co měl a mohl vědět.“*⁵⁵ Tentookruh okolností, které musí být zahrnuty zaviněním, vyplývá z legální definice zavinění.⁵⁶

§15 odst. 1 trestního zákoníku:

„Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

*a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně **porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo***

*b) věděl, že svým jednáním může takové **porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.***

*(2) Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že **způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.***“

⁵² Ustanovení § 360 odst. 2 trestního zákoníku: *„Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin (tzv. napití se na kuráž), nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, který spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“*

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 7 Tz 28/68 – *„Pokud by pak zjistil, že rozpoznávací a určovací schopnost obviněného byly požitím alkoholu potlačeny, takže není schopen spolehlivě vylíčit úmysl, jímž byl při svém jednání veden, měl soud vzhledem k ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. o trestní odpovědnosti obviněného zkoumat, jakého trestného činu se vlastně v takovém stavu dopustil.“*

⁵⁴ „V opilosti“ míním stav, kdy se v důsledku požití alkoholu či jiné návykové látky pachatel přivede do stavu nepřičetnosti.

⁵⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 233.

⁵⁶ Ustanovení § 15 a §16 trestního zákoníku, která definují formy zavinění, tj. úmysl a nedbalost.

Zavinění se vztahuje k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, které vznikne způsobem uvedeným v zákoně, tedy trestným činem, tj. trestní zákoník výslovně zdůrazňuje zavinění k následku, který se projevil v objektivní realitě.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že zavinění se musí vztahovat v podstatě na všechny skutečnosti, které jsou znakem skutkové podstaty trestného činu⁵⁷, přičemž zpravidla stačí, že pachatel zná relevantní fakta případu, která tyto znaky naplňují, a má alespoň laickou představu o hodnotách chráněných trestním právem.⁵⁸ Pokud hovoříme o znacích skutkové podstaty, myslíme tím znaky skutkové podstaty základní i kvalifikované.

Jestliže skutková podstata trestného činu obsahuje znak, který vyjadřuje právní pojem, právní vztah nebo právní institut, jež je převzat trestním zákoníkem z mimoprávního předpisu, označujeme tento znak jako tzv. normativní znak⁵⁹ skutkové podstaty.⁶⁰ V tomto případě je nezbytné, aby se zavinění vztahovalo rovněž i na tento znak, nicméně není nutné, aby měl pachatel o zmíněných právních otázkách přesné právní znalosti, postačí laická představa. Například pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy nemusí vědět, jaké jsou druhy vyživovacích povinností a jaké právní předpisy toto upravují, naprosto postačí, pokud si je vědom svého otcovství a jeho nezletilé dítě není schopno se samo živit a dotyčný na jeho výchovu ani výživu ničeho nepřispívá a má přinejmenším obecnou představu o své vyživovací povinnosti k dítěti.⁶¹

Na základě výše uvedeného, pachatel organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice dle § 340 trestního zákoníku není proto povinen znát přesný význam pojmu „*státní hranice*“, avšak musí si být vědom toho, že tato linie vymezuje určité území, že vstup na toto území podléhá zvláštní proceduře (hraniční kontrole), že svou činností se podílí na jejím nedodržení cizincem, a že takto organizuje nedovolené překročení státní hranice daným jedincem či je při něm nápomocen.⁶² Omyl o normativním znaku skutkové podstaty je pak posuzován dle ustanovení o skutkovém omylu.⁶³

⁵⁷ Výjimkou jsou znaky subjektivní stránky trestného činu (úmysl, nedbalost, pohnutka aj.).

⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 233.

-> shodně také ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 182.

⁵⁹ Normativními znaky mohou být např. pojmy „*veřejná listina*“, „*zákonná povinnost vyživovat a zaopatřovat jiného*“.

⁶⁰ KRATOCHVÍL, V a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 283.

⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 182.

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2015, sp. zn. 6 Tdo 151/2015.

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/76 – „*Právní omyl týkající se takového znaku se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu.*“

V případě objektu trestného činu, který není zpravidla v ustanovení zvláštní části výslovně vyjádřen, postačí, zná-li v takovém případě pachatel ostatní znaky v zákoně uvedené, z nichž se objekt trestného činu dovozuje.⁶⁴ Například pachatel trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) tak nemusí vědět, co je objektem tohoto trestného činu, ale postačí, že najme 16letou studentku k provozování prostituce. V případech, kde je objekt v zákoně přímo vyjádřen, musí se zavinění vztahovat i na něj.⁶⁵ Jako například v ustanovení § 310 o rozvracení republiky je to ústavní zřízení, obranyschopnost, samostatnost republiky a územní celistvost.⁶⁶

U tzv. ohrožovacích trestných činů (např. obecné ohrožení § 272 trestního zákoníku), jejichž následkem je nebezpečí vzniku poruchy zájmu chráněného trestním zákonem, postačí, zahrnuje-li zavinění možnost poruchy (nebezpečí) a není potřeba, aby se vztahovalo na poruchu samu.⁶⁷ Například při obecném ohrožení způsobením požáru stačí, zamýšlí-li pachatel vydat požárem lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu (tzv. úmysl ohrožovací). V tomto případě není nutné, aby pachatel zamýšlel požárem lidi usmrtit nebo jim způsobit těžkou újmu na zdraví nebo způsobit škodu velkého rozsahu na cizím majetku.⁶⁸

Znaky objektivní stránky trestného činu, tj. jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem, musí být rovněž zahrnuty zaviněním.⁶⁹ „Zavinění musí zahrnovat všechny znaky charakterizující objektivní stránku trestného činu, tedy i příčinný vztah mezi jednáním pachatele a následkem trestného činu. Při nedbalosti je třeba, aby si pachatel alespoň měl a mohl představit, že se takto příčinný vztah může rozvinout. Pro pachatele nepředvídatelný příčinný průběh není tedy v zavinění obsažen a pachatel neodpovídá za následek, který takto vzejde.“⁷⁰

Z logiky věci se pak zavinění nevztahuje na znaky subjektivní stránky trestného činu, tj. zavinění, pohnutku či cíl, protože existence subjektivní stránky je dána tím, že jsou zaviněním zahrnuty skutečnosti, které naplňují znaky skutkové podstaty.

⁶⁴ Shodně také JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 234.

⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 183.

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 234.

⁶⁷ Shodně ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 183.

⁶⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 235.

⁶⁹ Shodně KRATOCHVÍL, V a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 281.

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 18. 11. 1980, sp. zn. 2 Tz 10/80.

Zavinění musí zahrnovat faktické okolnosti, které charakterizují poslední obligatorní znak skutkové podstaty, tj. subjekt. Subjekt může být ve skutkových podstatách vyjádřen také jako „voják“ (§ 114 odst. 1, 4), „znalec“ (§ 346 odst. 1) nebo „svědek“ (§ 346 odst. 2).⁷¹

Tam, kde trestní zákon výslovně stanoví jako znak skutkové podstaty nedovolenost činu, tj. protiprávnost, musí být zaviněním bezpodmínečně zahrnut i tento znak. Například v případě trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 279 trestního zákoníku, který je spáchán tehdy, když pachatel nemá potřebné povolení. Dalším příkladem může být trestný čin nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány dle § 165 trestního zákoníku, kdy pachatel jedná v rozporu s jiným právním předpisem, čímž se myslí především transplantační zákon, zákon o lidských tkáních a buňkách a zákon o zdravotních službách. Pokud tyto znaky nejsou zahrnuty pachatelovým zaviněním, použijí se ustanovení o omylu (§ 18 a § 19 trestního zákoníku). Jestliže protiprávnost není obsažena přímo ve skutkové podstatě, postačí, když se zavinění pachatele vztahuje na ty znaky skutkové podstaty, z nichž protiprávnost vyplývá. Avšak trestní odpovědnost pachatele vzniká i tehdy, pokud si pachatel není vědom trestnosti svého činu, neboť se v českém trestním právu uplatňuje zásada *ignorantia legis non excusat*, tj. neznalost zákona neomlouvá.⁷²

Zavinění se tedy musí vztahovat v podstatě na všechny skutečnosti, které jsou znakemskutkové podstaty trestného činu.⁷³

3.3. Míra zavinění

Míra zavinění je určována jeho obsahem a formou. V závislosti na své formě a obsahu zavinění dosahuje různé intenzity (různého stupně). Úmysl je těžší formou zavinění než nedbalost, o čemž vypovídá i uspořádání trestního zákoníku, kde je v první řadě upraven úmysl přímý jako nejtěžší forma zavinění. Avšak výjimkou v tomto uspořádání je nedbalost, u jejíchž odvozených forem nelze konstatovat, že nedbalost vědomá je závažnější formou než nedbalost nevědomá. Tento fakt se posléze odráží ve formulaci hrubé nedbalosti, která může mít formu jak vědomé, tak nevědomé nedbalosti.⁷⁴ Jelínek⁷⁵ pak uvádí, že čím lépe pachatel zná všechny rozhodující skutečnosti, tím vyšší je stupeň jeho zavinění a naopak. Tak například vyšší míru zavinění shledáme u pachatele – lékaře, který cíleně bodne poškozeného

⁷¹KRATOCHVÍL, V a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 281.

⁷²KRATOCHVÍL, V a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 282-283.

⁷³ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 182.

⁷⁴SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva: Část II. Základy trestní odpovědnosti*. 2009, str. 310-311.

⁷⁵JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 238.

kuchyňským nožem do krku, zasáhne krkavici, krvácejícího poškozeného zanechá bez pomoci, nepřivolá pomoc a poškozený vykrvácí.⁷⁶

Míra zavinění může mít také zásadní vliv na rozhodování soudu o druhu a výměře trestu, neboť podle § 39 odst. 1, 2 trestního zákoníku musí soud přihlídnout k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány mj. mírou zavinění pachatele.⁷⁷ Při ukládání trestu se míra zavinění zohledňuje pouze v takové intenzitě, která jde nad rámec minimální intenzity, která je nezbytná pro naplnění určité skutkové podstaty po subjektivní stránce. Kupříkladu k naplnění skutkové podstaty uvedené v § 145 odst. 1 trestního zákoníku postačí úmysl nepřímý, avšak uznán vinným z těžkého ublížení na zdraví bude i ten, kdo jeho skutkovou podstatu naplní i formou úmyslu přímého. Různá míra zavinění, tj. úmysl přímý, úmysl nepřímý, se posléze musí projevit v konkrétním uloženém trestu, tj. úmysl přímý bude v rámci výměry trestu pro pachatele přitěžující. Naopak v případě, že pachatel trestný čin spáchal v silném rozrušení, je míra jeho zavinění nižší, což by se mělo rovněž odrazit ve výměře trestu.⁷⁸

3.4. Konstrukce zavinění z hlediska skutkových podstat

Trestní zákoník obsahuje jistá pravidla, jež upravují konstrukci zavinění v základních a kvalifikovaných skutkových podstatách. Základní skutková podstata popisuje trestný čin v jeho elementární podobě a je uvedena ve zvláštní části trestního zákoníku, zpravidla v prvním odstavci ustanovení, které upravuje konkrétní trestný čin.⁷⁹ Pokud se k základní skutkové podstatě přidá určitý další znak, dojde k vytvoření tzv. kvalifikované skutkové podstaty. Tento znak bývá označován jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby nebo také zvlášť přitěžující okolností a je příčinou vyšší typové škodlivosti trestného činu.⁸⁰

3.4.1. Základní skutková podstata

⁷⁶JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 238.

⁷⁷ § 39 odst. 2 trestního zákoníku: „Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, **mírou jeho zavinění** a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.“

⁷⁸KRATOCHVÍL, V a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 277-278.

⁷⁹ Toto neplatí např. u trestného činu neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku jsou základní skutkové podstaty popsány v prvních třech odstavcích § 234 trestního zákoníku.

⁸⁰ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. str. 131.

U základních skutkových podstat trestných činů, které jsou uvedeny ve zvláštní části trestního zákoníku, může být forma zavinění uvedena výslovně. Tímto způsobem je vymezena základní skutková podstata u trestného činu ublížení na zdraví (§ 146 odst. 1 trestního zákoníku), kde je popsána slovy „Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, ...“. V tomto případě může být zavinění pouze úmyslné, avšak k naplnění základní skutkové podstaty postačí i úmysl nepřímý.

Naopak u trestného činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 odst. 1 trestního zákoníku) je výslovně stanoveno „Kdo jinému z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví, ...“, tzn. k naplnění základní skutkové podstaty postačí i zavinění z nedbalosti.

Trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 odst. 1 trestního zákoníku) lze spáchat úmyslně nebo i z nedbalosti a v základní skutkové podstatě tohoto trestného činu je to stanoveno slovy „Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost ...“

V případech, kde forma zavinění není v základní skutkové podstatě výslovně stanovena, se užije vykládací pravidlo uvedené v § 13 odst. 2 trestního zákoníku, na základě kterého „K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“⁸¹ Jako příklad je možné uvést trestný čin poškození cizí věci (§ 228 odst. 1 trestního zákoníku), kde je základní skutková podstata vyjádřena následovně: „Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“⁸²

3.4.2. Kvalifikovaná skutková podstata

Při určování formy zavinění u kvalifikovaných skutkových podstat se řídíme zásadou uvedenou v § 17 trestního zákoníku. Podle tohoto ustanovení se k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, přihlédne:

- a) jde-li o *težší následek*, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo

⁸¹NOVOTNÝ, F. a kol. Trestní právo hmotné. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. str. 130.

⁸² Dalším příkladem může být také trestný čin padělání a pozměnění peněz (§ 233 odst. 1 trestního zákoníku) nebo trestný čin dvojího manželství (§ 194 odst. 1 trestního zákoníku).

b) jde-li o *jinou skutečnost*, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.

Těžším následkem rozumíme závažnější porušení nebo ohrožení individuálního nebo také primárního objektu trestného činu. Toto závažnější porušení může být vyvolané například způsobením vyšší škody (§ 42 písm. k) trestního zákoníku) nebo u trestného činu znásilnění podle § 185 odst. 1, 4 trestního zákoníku je těžším následkem způsobení smrti poškozeného.⁸³ Ve výjimečných případech se k těžkému následku vyžaduje také úmysl, jako například u trestného činu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3 písm. a) trestního zákoníku.⁸⁴

Jinou skutečností rozumíme jistou okolnost, která blíže charakterizuje znaky skutkové podstaty trestného činu. Tyto znaky mohou být obligatorní či fakultativní, tj. například způsob provedení, místo a doba spáchání trestného činu aj.⁸⁵ U kvalifikovaných skutkových podstat se těžší následek a jiná skutečnost označují jako okolnosti zvláště přitěžující a rovněž jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, jak již bylo zmíněno výše.⁸⁶ V této souvislosti je nezbytné uvést ustanovení § 39 odst. 5 trestního zákoníku, kde je jasně stanoveno, že k okolnosti, která je zákonným znakem trestného činu, včetně okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, nelze přihlídnout jako k okolnosti polehčující nebo přitěžující. Kupříkladu pachatel, který se dopustil trestného činu vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písm. i) trestního zákoníku; v kvalifikované podstatě trestného činu vraždy dle § 140 odst. 3 písm. i) je zákonným znakem spáchání zvláště surovým nebo trýznivým způsobem. Pachateli tedy nelze přičítat přitěžující okolnost podle § 42 písm. c) trestního zákoníku, neboť toto je již obsaženo v kvalifikované skutkové podstatě trestného činu vraždy podle § 140 odst. 3 písm. i)

⁸³ Konkrétně např. u trestného činu podvodu podle § 209 odst. 3 trestního zákoníku je těžším následkem způsobení větší škody.

⁸⁴ § 272 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku – „*Odnětím svobody na dvanáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 úmyslně smrt.*“

⁸⁵ Jiné skutečnosti uvedené v § 42 písm. j) trestního zákoníku – „... *pachatel spáchal trestný čin za krizové situace, živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, anebo na místě, na němž je prováděna evakuace...*“ – místo a doba spáchání trestného činu

⁸⁶ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. str. 131.

trestního zákoníku. Jedná o tzv. zákaz dvojího přičítání podle § 39 odst. 5 trestního zákoníku.⁸⁷

⁸⁷NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. str. 132.

4. Jednotlivé formy zavinění

V ustanovení § 15 a § 16 trestního zákoníku nalezneme rozdělení a definice dvou forem zavinění, s tím, že každá tato forma se dělí na dvě další, tj. rozlišujeme úmysl přímý a nepřímý a dále nedbalost vědomou a nevědomou, přičemž úmysl (*dolus*) jako těžší forma zavinění je historicky starší než nedbalost.⁸⁸

4.1. Úmysl

První formou zavinění je úmysl (*dolus*), který obsahuje složku vědění a složku volní, v čemž tkví také základní rozdíl mezi úmyslem a nedbalostí – u nedbalosti chybí složka volní.⁸⁹ Rozlišujeme dvě formy úmyslu, a to úmysl přímý (*dolus directus*), který je definován v § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku: „*Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem...*“ a úmysl nepřímý (*dolus eventualis*) v § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku: „*Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.*“

Podstatou úmyslu je vůle pachatele způsobit svým jednáním rozhodné skutečnosti. Intelektuální složka úmyslu v sobě zahrnuje představu rozhodných skutečností alespoň jako možných a volní složka pak vůli vyvolat je vlastním jednáním. Společným znakem úmyslu přímého i nepřímého je právě to, že si pachatel představuje rozhodné skutečnosti alespoň jako možné. Rozdíl mezi úmyslem přímým a nepřímým Herczeg spatřuje v odstupňování⁹⁰ volní složky.⁹¹

4.1.1. Úmysl přímý

Podle Jelínka⁹² je k přímému úmyslu třeba, aby pachatel **chtěl** způsobit porušení nebo ohrožení chráněného zájmu a ostatní rozhodující skutečnosti. Dle Herczega⁹³ se jedná o úmysl

⁸⁸SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva: Část II. Základy trestní odpovědnosti.*, 2009, str. 289.

⁸⁹ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 187.

⁹⁰Shodně také JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 241

⁹¹HERCZEG, J. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie. Česká advokátní komora, 2009, (10), s. 47 - 53. ISSN 1210-6348.

⁹²JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 241.

⁹³HERCZEG, J. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie. Česká advokátní komora, 2009, (10), s. 47 - 53. ISSN 1210-6348.

přímý tam, kde pachatel pokládá trestněprávně relevantní následek za nutný, nezbytný, neboť kdo pokládá následek za nevyhnutelný, nutně jej také chce.⁹⁴

*„Pachatel věděl, že způsobem uvedeným v trestním zákoně poruší nebo ohrozí zájem chráněný trestním zákonem, nebo alespoň věděl, že tento zájem může porušit nebo ohrozit, a chtěl takové porušení nebo ohrožení způsobit.“*⁹⁵ I když v ustanovení § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku není složka vědění výslovně uvedena, z logiky věci lze dovodit, že „chtění“ zde zastupuje jak složku volní, tak i složku vědění, neboť nelze něco chtít a nevědět o tom.

O trestný čin spáchaný v přímém úmyslu se jedná také tehdy, kdy pachatel sleduje cíl, který je sám o sobě z hlediska trestního práva nezávadný⁹⁶, ale ke splnění tohoto cíle musí svým jednáním způsobit škodlivý následek. V neposlední řadě přímý úmysl zahrnuje i případy, kdy pachatel chce způsobit následek předpokládaný skutkovou podstatou bez toho, že by takový následek⁹⁷ byl přímo cílem jeho jednání. Následek, který pachatel zavinil, může být přímým cílem či účelem jeho jednání (např. usmrcení ze msty) a takovéto případy, kdy je cíl nebo účel obsahem jednání, nazýváme obmysl.⁹⁸

Úmysl přímý za jinak stejných okolností je závažnější než úmysl nepřímý, a také míra zavinění je u přímého úmyslu vyšší. K naplnění skutkové podstaty dolůžních trestných činů stačí zpravidla úmysl eventuální – nepřímý. Avšak v případech, kde je vyžadován přímý úmysl, musí toto být výslovně stanoveno ve skutkové podstatě trestného činu⁹⁹ (obvykle vyjádřeno slovním spojením „s cílem“).¹⁰⁰

⁹⁴ Např. pachatelka chce otrávit svého manžela, a tak mu do konvice s kávou nasype jed. Vzhledem k tomu, že odpolední kávu manžel vždy pije se svým otcem ze stejné konvice, bude otráven spolu s ním. Usmrcení manžela i jeho otce bude vraždou spáchanou v přímém úmyslu.

⁹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 187.

⁹⁶ Např. pachatel chce získat loupeží finanční prostředky na koupi nového automobilu.

⁹⁷ Např. řidič automobilu nechce poskytnout zraněnému pomoc, aby si nepotřísnil nová sedadla krví.

⁹⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 242.

⁹⁹ Např. trestný čin ohrožení utajované informace §317 odst. 1 trestního zákoníku: „Kdo vyzvidá informaci utajovanou podle jiného právního předpisu s cílem vyzradit ji nepovolané osobě, kdo s takovým cílem sbírá údaje obsahující utajovanou informaci nebo kdo takovou utajovanou informaci nepovolané osobě úmyslně vyzradí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“

¹⁰⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 189.

4.1.2. Úmysl nepřímý

O nepřímém úmyslu hovoříme v případě, kdy pachatel **věděl**, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněnému trestním zákonem, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.¹⁰¹ Stejně jako úmysl přímý je i nepřímý úmysl tvořen složkou vědění a složkou volní, která je zde vyjádřena formou srozumění¹⁰² pachatele s tím, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem.

Úmysl nepřímý či eventuální je právně rovnocennou variantou k přímému úmyslu a je založen na konstrukci srozumění.¹⁰³ Legální definici srozumění nalezneme v § 15 odst. 2 trestního zákoníku: „*Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.*“ Při nepřímém úmyslu pachatel míří na jiný účel či sleduje jiný cíl, ale je mu jasné (ví), že svého cíle nedosáhne jinak než tím, že zřejmě (*in eventum*) dojde k porušení chráněného zájmu, tj. pachatel je vždy srozuměn s tím, že realizace jeho cíle předpokládá způsobení následku významného pro trestní právo.¹⁰⁴ Tento následek je pak vedlejším, nechtěným následkem činnosti pachatele, se kterým je pachatel srozuměn.¹⁰⁵

4.1.2.1. Hraniční formy nepřímého úmyslu

„*Nepřímý úmysl hraničí na jedné straně s přímým úmyslem a na straně druhé s vědomou nedbalostí.*“¹⁰⁶ Příkladem je pachatel, který při loupeži zneškodní majitele bytu tak, že mu okolo krku zatáhne smyčku, i když vidí, že poškozený nedýchá, přesto smyčku nepovolí a poškozený v důsledku strangulace zemře – **přímý úmysl ve vztahu k usmrcení**. Jinak je to v případě, kdy pachatel za jinak stejných okolností poškozeného sváže a do úst mu dá roubík, aby nemohl volat o pomoc. Pachatel vidí, že se poškozenému obtížně dýchá, a přesto po dokončení loupeže nechá poškozeného s roubíkem v ústech. Pachatel nepočítá s žádnou konkrétní okolností, která by mohla smrti zabránit; je srozuměn se smrtí

¹⁰¹ § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku.

¹⁰² Podle Jelínka je srozumění variantou vůle rozdílnou od chtění a vyjadřuje v zásadě kladný vztah člověka k realitě, která jej obklopuje. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 242.

¹⁰³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 242.

¹⁰⁴ HERCZEG, J. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie. Česká advokátní komora, 2009, (10), s. 47 - 53. ISSN 1210-6348.

¹⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 243. – např. pachatel střílí na osobu A s vědomím, že může zasáhnout i další osoby, ale vůči těmto osobám vykazuje nižší míru vůle, když je s jejich smrtí pouze srozuměn

¹⁰⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 191.

poškozeného – **nepřímý úmysl**. Nakonec v posledním případě pachatel poškozenému při odchodu z bytu ještě včas roubík uvolní, aby mohl dýchat, přičemž předpokládá, že za hodinu se vrátí jeho syn, který mu pomůže. Ten však nezávisle na jednání pachatele zahyne při dopravní nehodě, a proto poškozený zemře žízní – **vědomá nedbalost ke smrtelnému následku**.¹⁰⁷

Ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku uvádí pojmy „rozmysl“ a „předem uvážený úmysl“. V tomto případě se nejedná o obecnou formu úmyslu, ale pouze o označení kvalifikačních okolností v případech úmyslného usmrcení. Rozmysl a předem uvážený úmysl odlišují případy kvalifikovaného usmrcení (§ 140 odst. 2 trestního zákoníku) od případů prosté vraždy (§ 140 odst. 1 trestního zákoníku), přičemž rozmysl i předchozí uvážení jsou zároveň přitěžujícími okolnostmi podle § 42 písm. a) trestního zákoníku.¹⁰⁸

4.1.3. Lhostejnost

Sporné jsou případy lhostejného vztahu k následku, tedy případy, kdy pachatel násilného útoku proti životu a zdraví, kterým byla způsobena smrt, ve své výpovědi uvádí, že mu bylo lhostejné, zda takový následek nastane.¹⁰⁹ Jako nepravou lhostejnost označujeme případ, kdy pachatel k tomu, zda následek nastane nebo nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem, jedná se o srozumění, tj. o vztah eventuálního úmyslu.¹¹⁰

Z hlediska hodnocení subjektivní stránky trestného činu nelze pominout ani to, jakým způsobem pachatel útok vedl. Pokud pachatel tvrdí, že mu bylo lhostejné, jaký následek způsobí, přitom jednal tak, že smrt poškozeného musela nezbytně nastat a je si této skutečnosti vědom, pak se jedná o přímý úmysl bez ohledu na tvrzení pachatele.¹¹¹

Problém nastává u tzv. pravé lhostejnosti, kde není ani nejmenší volní vztah pachatele k takovému následku, a to v důsledku nulitní vůle. Na základě tohoto je velmi těžké posoudit o jakou formu zavinění se jedná. Dle převládajících názorů se případy tzv. pravé lhostejnosti posuzují jako vědomá nedbalost (§ 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku). S ohledem na ustanovení § 15 odst. 2 trestního zákoníku („*Srozuměním se rozumí i smíření pachatele...*“) by bylo možné subsumovat pravou lhostejnost i pod nepřímý úmysl. V důvodové zprávě k §

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1161/2005.

¹⁰⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 243

¹⁰⁹ Rozhodnutí č. 41/76 Sb. rozh. tr. - Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR dne 16. 6. 1976, čj. Tpjf 30/76.

¹¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 191.

¹¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 191.

15 trestního zákoníku nalezneme následující: „Definici srozumění u eventuálního úmyslu si vynutily potřeby praxe, kdy pojem srozumění v současném pojetí selhává při posuzování lhostejnosti. Proto se navrhuje nově upravit v § 15 odst. 2 výkladovou definici srozumění na podkladě tzv. teorie smíření se (pachatele) s naplněním znaků skutkové podstaty; srov. § 5 odst. 1 věta za středníkem rakouského trestního zákoníku. V tomto pojetí bude srozumění pokryta vždy zmíněná lhostejnost nepravá jako dosud, kdy lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane, nebo nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem, tedy sice méně intenzivní, ale aktivní volní vztah k relevantnímu trestněprávnímu následku. Složitější je to u zmíněné pravé lhostejnosti. Zde podle dosud zaujímaných názorů není ani nejslabší volní vztah pachatele k takovému následku. Pojetí srozumění ve smyslu smíření tak na jedné straně dovoluje zachovat toto dosavadní pojetí, ale na druhé straně dokonce umožňuje postoupit ještě dál, neboť tzv. pravá lhostejnost v důsledku nulitní vůle nemá ani znaménko pozitivní, a proto, pokud by byl tento typ vůle ve vztahu k možnému následku chápán a vykládán jako smíření se s ním mlčky (ani srozumění výslovné či ve formě lhostejnosti nepravé, ani nechtění ve smyslu nedbalosti), byla by dokonce přiměřená jeho subsumpce pod úmysl eventuální (dolus eventualis). To by však ve srovnání s dosavadní praxí znamenalo zpřísnění trestní represe. Doposud akceptovaná právní kvalifikace nulitní vůle však není adekvátní (pachatele spíše zvýhodňuje; šlo o nedbalost), proto je logické ji změnit v právní kvalifikaci přiměřenou, a sice právě cestou „smíření se“ s možným následkem.“

Na základě výše uvedeného „srozumění“ pachatele ve smyslu § 15 odst. 2 trestního zákoníku zahrnuje nejen kladnou vůli, včetně lhostejnosti nepravé, ale i nižší její stále kladný stupeň, tj. smíření se pachatele s možným následkem. Toto smíření však není negativní vůli ve smyslu nedbalosti, ale ani pozitivní vůli v tradičním významu srozumění, je ale lhostejností pravou, která spadá pod eventuální (nepřímý) úmysl.¹¹²

¹¹² KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 249 – 250.

4.2. Nedbalost

Druhou formou zavinění je nedbalost (*culpa*), kterou je možné charakterizovat tak, že „pachatel zanedbáním povinné opatrnosti způsobí nezamýšlený následek“.¹¹³

Na základě ustanovení § 16 odst. 1 trestního zákoníku rozlišujeme dva druhy nedbalosti:

„Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

- a) **věděl**, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo – **nedbalost vědomá**
- b) **nevěděl**, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.“ – **nedbalost nevědomá**

Společným znakem těchto dvou druhů nedbalosti je, že chybí složka vůle do té míry, že pachatel nechce trestněprávně relevantní následek způsobit, ani s ním není srozuměn. Na základě právě této skutečnosti můžeme od sebe odlišit úmysl a nedbalost. Úmysl totiž na rozdíl od nedbalosti musí obsahovat jak složku vědění, tak složku vůle.¹¹⁴

Při neexistenci složky volní zákon vymezuje nedbalostní zavinění pomocí složky intelektuální, tj. při vědomé nedbalosti pachatel ví o možnosti způsobení relevantního trestněprávního následku, kdežto v případě nevědomé nedbalosti o této možnosti ani neví. Zjišťujeme-li příslušnou formu nedbalosti, nestačí vzít v úvahu pouze vnitřní psychický vztach pachatele k zákonným znakům trestného činu, nýbrž je nezbytné zjistit, zda tu byly *přiměřené důvody* v případě vědomé nedbalosti a při nevědomé nedbalosti, zda pachatel podle okolností a svých osobních poměrů vědět měl a mohl.¹¹⁵ V těchto případech se nabízí otázka, jak a podle jakých hledisek tuto přiměřenost a možnost vědění hodnotit.

Nedbalost není vyloučena spoluzaviněním poškozeného a nelze ji ztotožňovat s opomenutím.

¹¹³ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 192.

¹¹⁴ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 192.

¹¹⁵JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 245.

4.2.1. Míra opatrnosti

V trestním zákoníku v § 16 nalezneme pouze druhy nedbalosti nikoli však to, co je jejím měřítkem. Toto vymezení přenechal zákonodárce nauce trestního práva a právní praxi.

„Měřítkem nedbalosti je zachováním potřebné míry opatrnosti, která je dána spojením objektivního a subjektivního vymezení.“¹¹⁶

„Kritériem vědomé i nevědomé nedbalosti je zachovávání určité míry opatrnosti pachatelem, která je zpravidla charakterizována jako potřebná míra opatrnosti. Ta je dána spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, neboť jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z nedbalosti odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění v trestním právu.“¹¹⁷

4.2.1.1. Objektivní vymezení míry nedbalosti

Výše zmíněné objektivní hledisko žádá od každého jedince zpravidla¹¹⁸ stejnou míru opatrnosti. Měřítka (kritéria) náležité opatrnosti je stanoveno zvláštními předpisy (právní předpisy upravující provoz na pozemních komunikacích – např. povinnost řidiče dbát dopravních značek, tj. řidič nedá přednost v jízdě vozidlu příjezdějícímu zprava a způsobí nehodu), vyplývá také z technických norem nebo ze zvláštních uznávaných pravidel, která vyplývají z odborných znalostí v daném oboru (*lex artis* v medicíně). Podle praxe je požadovaná míra opatrnosti zachována i v tom případě, kdy odpovědná osoba sice nedodržela bezpečnostní předpisy, avšak zajistila bezpečnost jiným vhodným způsobem.¹¹⁹

V případě, že objektivní kritérium nedbalosti není upraveno zvláštními předpisy ani uznávanými pravidly odborné činnosti, bude vyžadována taková opatrnost, která je přiměřená okolnostem a situaci, kterou pachatel svým jednáním na konkrétním místě sám vykonal.¹²⁰ V těchto případech bude nezbytné vycházet z obecně uznávaných zásad rozumné

¹¹⁶ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 193.

¹¹⁷Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012.

¹¹⁸ Výjimečně může žádat opatrnost vyšší, například od těch, kdo vykonávají určité povolání (lékaři, technici, apod.).

¹¹⁹JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 245-246.

¹²⁰ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 193-194.

opatrnosti; je tedy třeba položit otázku, jak by v dané situaci reagoval řádný řidič, technik, rodič, lékař apod.

Ten, kdo zachová objektivní míru opatrnosti¹²¹, se nemůže dopustit nedbalostního trestného činu, i v situaci kdy dojde k nehodě.¹²²

4.2.1.2. Subjektivní vymezení míry opatrnosti

K odpovědnosti za nedbalostní trestný čin nepostačí, když pachatel poruší objektivně stanovené kritérium, tj. míru povinné opatrnosti, nýbrž je nutné zohlednit také individuální hledisko.

„Subjektivním vymezením nedbalosti rozumíme míru opatrnosti, kterou je schopen vynaložit pachatel v konkrétním případě. Přitom je třeba zohlednit:

- a) osobní vlastnosti a zdravotní stav pachatele (např. vzdělání, kvalifikace, duševní rozrušení,...) – možnost dostát svým povinnostem chybí v případě nevolnosti, únavy, stresu či emočním rozrušení*
- b) okolnosti konkrétního případu (místo, čas a prostředí spáchaného činu, viditelnost, povětrnostní podmínky,...)“¹²³ - tyto okolnosti mohou být vyvolány přímo pachatelem nebo existují nezávisle na jeho vůli¹²⁴*

Při subjektivním vymezení nedbalosti zohledňujeme i zvláštní vědomosti, mimořádné dovednosti či nadprůměrné pozorovací schopnosti či reakce. Například pokud chirurg v průběhu operace přehlédne u pacienta krvácení a když si toho později všimne, nelze již újmě pacienta zabránit. Chování chirurga je třeba srovnávat s chováním jiného řádného chirurga postupujícího podle lege artis a pokud ani tento v dané situaci krvácení nerozpoznal včas, neporušil chirurg povinnou míru opatrnosti.

„Nedbalostně tedy jedná ten, kdo nedodrží míru opatrnosti, ke které je v rámci okolností povinen (objektivní hledisko) a podle svých možností schopen (subjektivní

¹²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013 – „Kdo dodržel toto tzv. objektivní kritérium nedbalosti, je bez viny, i když k nehodě (události) přesto dojde.“

¹²² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 247.

¹²³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 195.

¹²⁴ KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 251.

*hledisko). Odpovědnost za nedbalost je dána spojením hlediska objektivního a subjektivního.*¹²⁵

4.2.2. Nedbalost vědomá

Trestný čin je spáchán z vědomé nedbalosti (*culpa luxuria*), jestliže pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí.¹²⁶

Vědomá nedbalost se shoduje s nepřímým úmyslem ve složce vědění; pachatel, který jedná s vědomou nedbalostí, spoléhá, že porušení nebo ohrožení chráněného zájmu nenastane, nýbrž při nepřímém úmyslu je srozuměn, že tento následek nastane. Tam, kde pachatel přestává být s následkem srozuměn (srozumění je nejslabším článkem volního vztahu), tam zpravidla začíná spoléhat, že následek nenastane. Při vědomé nedbalosti pachatel ví, že následek může způsobit, ale nechce, aby se tak stalo, ani s jeho způsobením není srozuměn. Pachatel z přiměřených důvodů¹²⁷ spoléhá, že nezpůsobí porušení nebo ohrožení zájmu chráněnému trestním zákonem. Tyto důvody, na které pachatel spoléhá, musí být však dostatečné. Musí to být důvody, které v dané situaci nebyly způsobilé zabránit vzniku trestněprávně relevantního následku, v jiné situaci a za jiných okolností by k tomu způsobilé být mohly. Proto v případech, kdy pachatel spoléhá pouze na šťastnou náhodu, která má vzniku škodlivého následku zabránit, je s porušením chráněného zájmu srozuměn a jedná proto v nepřímém úmyslu (§ 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku). Kupříkladu dva kamarádi se na pouti vsadí, že sestřelí jablko, které bude dívka držet v ruce. Jeden z chlapců ví, že je špatný střelec, ale přesto doufá ve štěstí, že se náhodou trefí a vsadí se. Dívku zasáhne do ruky a způsobí jí těžké poranění. V tomto případě se jedná o nepřímý úmysl, neboť chlapec pouze spoléhal na šťastnou náhodu.¹²⁸

¹²⁵JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 248.

¹²⁶ § 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku

¹²⁷Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 1. července 1965, sp. zn. Tz 38/65

¹²⁸ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 197.

4.2.3. Nedbalost nevědomá

Trestní zákoník vymezuje v § 16 odst. 1 písm. b) druhou formu nedbalosti, a to nedbalost nevědomou (*culpa negligentia*). Trestný čin je spáchán z nevědomé nedbalosti, jestliže pachatel nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl. Definice obsažená v zákonném ustanovení obsahuje absenci představ pachatele o tom, že svým jednáním může způsobit porušení či ohrožení zájmu chráněnému trestním zákonem, ačkoliv o takové možnosti vzhledem ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

Jak již bylo zmíněno výše, pro zavinění z nedbalosti je nutné naplnění jak objektivního, tak subjektivního kritéria. Zákon tato kritéria vyjadřuje u nedbalosti nevědomé *expressis verbis*, na rozdíl od nedbalosti vědomé. Objektivním kritériem jsou zde „okolnosti případu“ a pachatelova „povinnost vědět“ (*vědět měl*) a subjektivním hlediskem jsou „osobní poměry pachatele“ a jeho „možnost vědět“ (*vědět mohl*).¹²⁹ Aby došlo ke spáchání trestného činu z nevědomé nedbalosti, je nezbytné splnit všechny tyto podmínky kumulativně.¹³⁰

V souvislosti se stále se rozrůstajících počtem dopravních prostředků je posuzování nedbalosti významné právě u trestných činů v dopravě. V konkrétním případě byl obviněný stíhán pro skutek záležející v tom, že v noci řídil osobní automobil a srazil podnapilého chodce, který se potácel po vozovce a utrpěl vážná zranění, kterým podlehl. Řidič byl obviněn z toho, že zavinil smrt poškozeného z nedbalosti. Z dokazování později vyplynulo, že obviněný jel po silnici I. třídy mimo obec rychlostí 85 km/h odpovídající dosvitu potkávacích světel. To znamená, že zachoval objektivní míru opatrnosti, tj. jel rychlostí, která odpovídala jeho schopnostem zastavit automobil na vzdálenost odpovídající dosvitu potkávacích světel. Pokud hovoříme o subjektivní míře opatrnosti, je nutné vycházet z existujících objektivních okolností vyplývajících z dané dopravní situace (povětrnostní podmínky, stav vozovky, viditelnost, určité místo na vozovce, apod.). Tyto okolnosti řidič vnímá svými smysly a na základě svých řídičských zkušeností je schopen je vyhodnotit. V posuzovaném případě však obviněný nevěděl ani nemohl vědět, že se po vozovce bude pohybovat podnapilý chodec.

¹²⁹ KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 253.

¹³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze 17. 3. 1986, sp. zn. 4 Tz 9/86 – „O zavinění z nevědomé nedbalosti jde jen tehdy, jestliže povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem jsou dány současně. Nedostatek jedné z těchto složek znamená, že čin je nezaviněný.“

Nebylo tedy prokázáno ani objektivní a subjektivní porušení míry opatrnosti. Soud tedy obviněného zprostil ze skutku, kterým měl z nedbalosti zavinit smrt poškozeného.¹³¹

4.2.4. Hrubá nedbalost

Hrubou nedbalost (*culpa lata*) definuje trestní zákoník v § 16 odst. 2 následovně: „*Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.*“

Dle důvodové zprávy hrubá nedbalost nepředstavuje další formu nedbalosti, nýbrž se jí rozumí vyšší stupeň intenzity nedbalosti (vyšší stupeň míry nedbalosti), ať již vědomé nebo nevědomé, a to na základě postoje pachatele k požadavku náležité opatrnosti, který svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Bezohlednost můžeme charakterizovat jako postoj pachatele, který nebere ohled na zájmy chráněné trestním zákonem, například pokud se i přes opakované výzvy neseznámí s předpisy týkající se bezpečnosti práce, čímž projeví zřejmou bezohlednost k zájmům chráněným trestním zákonem. Zákonodárce rovněž považoval za důležité vymezit hrubou nedbalost také pro, že v trestním zákoníku z roku 1961 vymezena nebyla a dokonce ani v dnešní době některé okolní státy hrubou nedbalost stále nevymezují.¹³²

Ve zvláštní části trestního zákoníku nalezneme některé trestné činy, které lze spáchat právě pouze z hrubé nedbalosti, jako například trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti - § 221, trestný čin způsobení úpadku - § 224, trestný čin zanedbání péče o zvíře z nedbalosti - § 303 trestního zákoníku.¹³³

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 9. 2001, sp. zn. 3 Tz 182/2001 – „*Hranice okolností, které může či nemůže řidič předvídat, nelze dovozovat pouze hypoteticky, ale je třeba vycházet z objektivních okolností konkrétní dopravní situace, která může být charakterizována celou řadou faktorů. Z hlediska zavinění z nedbalosti to pak znamená, že kromě míry povinné opatrnosti vyplývající z pravidel silničního provozu zde existuje i subjektivní vymezení, jež spočívá v míře opatrnosti, kterou je schopen řidič v konkrétním případě vynaložit. O zavinění z nedbalosti může jít pouze tehdy, pokud povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem jsou dány současně.*“

¹³² Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. V. volební období. 2006 – 2010. Tisk 410 – Vládní návrh na vydání zákona, trestní zákoník. Důvodová zpráva cit. ze dne 7. 5. 2022, dostupné z internetového zdroje: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

¹³³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 251.

5. Zavinění

5.1. Zavinění u nepřímého pachatelství

Dle obecné definice obsažené vust. § 22 odst. 1 trestního zákoníku je pachatelem trestného činu ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Na základě této legální definice musí pachatel vykonat činnost, která je popsána v příslušné skutkové podstatě trestného činu nebo tuto činnost alespoň připravovat, či se o ni pokusit. Pachatel je tedy ten, kdo bezprostředně spáchal trestný čin (tzv. samostatné pachatelství). Pachatelem může být fyzická i právnická osoba.¹³⁴

Pachatel může ke spáchání činu zneužít jiné fyzické nebo právnické osoby. Ten, kdo úmyslně užije ke spáchání trestného činu jinou osobu jako „živý nástroj“ je nepřímým pachatelem. Podstatným znakem nepřímého pachatelství je právě úmysl nepřímého pachatele spáchat trestný čin prostřednictvím jiného.

Ustanovení § 22 odst. 2 trestního zákoníku:

„Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.“

Nepřímý pachatel využívá ke svému činu živý nástroj, který je absolutně trestně neodpovědný, protože není schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat pro duševní poruchu v době činu nebo pro nedostatek věku, případně i pro nedostatek rozumové a mravní vyspělosti.¹³⁵ Dalším častým případem nepřímého pachatelství je využití osoby jednající ve skutkovém omylu, pro který není trestně odpovědná (může být odpovědná pouze za nedbalost).¹³⁶ V dalším případě nepřímý pachatel využívá osobu, která za svůj čin není trestně odpovědná, protože sama jedná za některé z okolností vylučující

¹³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 255-256.

¹³⁵ Např. rodiče pošlou své desetileté dítě do obchodu, aby ukradlo mobilní telefon.

¹³⁶ Např. muž požádá svého kamaráda, aby mu odnesl z bytu televizor do auta. Kamarád neví, že televizor mu nepatří a odnese ho.

protiprávnost.¹³⁷ Nepřímý pachatel využije osobu, která sama nejedná v případě, že u ní chybí jedna ze dvou složek jednání – vůle a projev vůle.¹³⁸ A v posledním případě pachatel využije osobu, která vůbec nejedná zaviněně nebo nejedná v požadované formě zavinění, ale ve formě méně závažné.¹³⁹

Živý nástroj tedy není vůbec trestně odpovědný (např. pro nedostatek věku) nebo je odpovědný jen omezeně (např. pro kulpózní trestný čin). Nepřímý pachatel je trestně odpovědný za úmyslný trestný čin, který prostřednictvím živého nástroje spáchal. Úmysl nepřímého pachatele musí zahrnovat také okolnost, že osoba, kterou ke spáchání trestného činu užije, nejedná nebo nejedná zaviněně či nejedná v požadované formě zavinění.¹⁴⁰

Koncepce nepřímého pachatelství je jakýmsi doplňkem akcesority účastenství. Kdyby nebylo nepřímé pachatelství upraveno, potom by účast na trestném činu osoby trestně neodpovědné zůstala beztrestná.¹⁴¹

5.2. Zavinění u spolupachatelství

O spolupachatelství hovoříme ve chvíli, kdy byl trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, přičemž každá z nich odpovídá, jako by trestný čin spáchala sama.¹⁴² Každý ze spolupachatelů uskutečnil svým jednáním všechny znaky skutkové podstaty trestného činu (např. jeden ze spolupachatelů bodne poškozeného do srdce, druhý spolupachatel dobije poškozeného kladivem). V případě trestných činů se dvěma či více jednáními vykoná jeden ze spolupachatelů jedno jednání a druhý spolupachatel doplní zbývající jednání a skutková podstata je naplněna až spojením dvou či více jednání požadovaných příslušnou skutkovou podstatou.¹⁴³ Spolupachatelství je z logiky věci možné pouze u úmyslných trestných činů, u trestných činů spáchaných z nedbalosti je vyloučeno.

Trestní zákoník stanoví v § 23, že pokud byl trestný čin spáchán společným jednáním dvou a více osob, odpovídá každá z nich jako by trestný čin spáchala sama. Toto platí jak pro rozhodování o vině, tak pro rozhodování o trestu. Každý ze spolupachatelů odpovídá za

¹³⁷ Např. pachatel donutí živý nástroj pod pohrůžkou nasilí k jednání. – případy *vis compulsiva*

¹³⁸ Např. Martin strčí do Petra a ten rozbije výlohu obchodu. – případy *vis absoluta*

¹³⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 315-317.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 257.

¹⁴¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 319.

¹⁴² Ustanovení § 23 trestního zákoníku.

¹⁴³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 319-321.

spáchaný trestný čin v plném rozsahu, jako kdyby zde jiní spolupachatelé nebyli, pokud je takový čin kryt jeho zaviněním. U majetkových trestných činů, kde má výše škody vliv na právní kvalifikaci skutku, se každému ze spolupachatelů přičítá celá způsobená škoda, přičemž postačí, aby hodnota odcizených věcí v souhrnu přesáhla například 10 mil. korun, a tím pádem se jednalo o škodu velkého rozsahu. V případě, že by krádež nebyla spáchána úmyslným společným jednáním, tzn. ve spolupachatelství, tak by každý z pachatelů odpovídal pouze za hodnotu věci, kterou odcizil.¹⁴⁴ Trestnými činy proti životu a zdraví spáchanými ve spolupachatelství se zabývala judikatura¹⁴⁵ a v tomto rozhodnutí vyslovila zásadu, že spolupachatelé odpovídají za celý následek společného jednání.

Zvláštním případem je tzv. exces z dohody spolupachatelů, kdy jeden z nich vybočí z rámce společné dohody a následně bude odpovědný za to, co sám zavinil. Ostatní spolupachatelé odpovídají za trestnou činnost, která byla původně obsahem dohody.¹⁴⁶

Jinak posuzujeme přičítání okolností přitěžujících nebo okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Zde se uplatní zásada uvedená v § 17 trestního zákoníku, kterou je potřeba aplikovat na jednotlivé spolupachatele individuálně v závislosti na jejich zavinění.¹⁴⁷

Daná zásada, že na spolupachatele se hledí tak, jako by trestný čin spáchal každý sám, se uplatní nejen při posuzování viny, ale i při stanovení trestu za spáchaný trestný čin. Ovšem ne všichni spolupachatelé se na trestném činu podílí stejnou měrou. Soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne právě k míře přičinění každého spolupachatele, čímž je zaručena individualita posuzování (§ 39 odst. 7 písm. a) trestního zákoníku).¹⁴⁸

¹⁴⁴JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 324.

¹⁴⁵Usnesení Vrchního soudu v Praze z 28. 5. 1993, sp. zn. 5 To 21/93 – „*Spolupachatelé trestného činu ublížení na zdraví odpovídají za celý následek společného jednání bez ohledu na okolnost, jaké konkrétní dílčí zranění bylo způsobeno konkrétním dílčím útokem toho kterého pachatele, a také bez ohledu na okolnost, že byl rozdíl v intenzitě jednání jednotlivých spolupachatelů.*“

¹⁴⁶ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 261.

¹⁴⁷Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. prosince 1969, sp. zn. 5 Tz 90/69– „*V případech, kdy při úmyslném útoku na zdraví provedeném ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2, § 221 odst. 1 tr. zák. je způsobena z nedbalosti těžká újma na zdraví nebo smrt (odst. 3 a 4 § 221 tr. zák.), musí být zavinění každého pachatele za tento těžší následek zkoumáno samostatně. Sama okolnost, že úmyslný útok na zdraví byl spáchán ve spolupachatelství, neodůvodňuje ještě závěr, že všichni spolupachatelé odpovídají i za těžší následek uvedený v odst. 3 a 4 § 221 tr. zák.*“

¹⁴⁸ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 262.

5.3. Zavinění u účastenství

Účastenstvím na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu rozumíme dle § 24 odst. 1 trestního zákoníku organizátora, návodce a pomocníka.

Organizátor trestného činu je ten, kdo spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil a není na základě své přímé účasti na trestném činu spolupachatelem. Organizátorství je ve srovnání s návodem mnohem závažnější a nebezpečnější formou trestné činnosti, neboť organizátor vyvíjí intenzivnější činnost než je pouhé navádění k trestnému činu.¹⁴⁹

Návodcem je ten, kdo jiného navede ke spáchání trestného činu, tj. v jiném úmyslně vzbudí rozhodnutí spáchat trestný čin. Návod může mít podobu rady, rozkazu, poučení, pochvaly či sázky, ale vždy musí směřovat vůči konkrétní osobě a ke konkrétnímu trestnému činu. Návod musí rovněž směřovat vůči osobě, která je trestně odpovědná, jinak by se jednalo o případ nepřímého pachatelství.¹⁵⁰

Jako pomocníka označujeme toho, kdo hlavnímu pachateli umožní nebo usnadní spáchání trestného činu, ať již formou odstranění překážek, vylákáním poškozeného na místo činu či hlídáním při něm. Pomoc přichází v úvahu před spácháním trestného činu nebo při něm. Pokud dojde k pomoci či podpoře pachatele po dokončení trestného činu, nejedná se o pomoc, nýbrž o trestný čin nadržování podle § 366 trestního zákoníku nebo například o neoznámení trestného činu podle § 368 trestního zákoníku.

Účastenství je založeno na tzv. zásadě akcesority účastenství. Tato zásada vyjadřuje závislost některé z forem účastenství na trestném činu hlavního pachatele. O organizátorství, návodu či pomoci hovoříme ve chvíli, kdy hlavní pachatel trestný čin dokonal nebo se o něj alespoň pokusil.¹⁵¹

Objektivní podmínkou trestní odpovědnosti za účastenství je příčinný vztah mezi jednáním účastníka a následkem, kterým je trestný čin hlavního pachatele. Po subjektivní stránce však účastenství vyžaduje úmysl směřující k účasti na konkrétním trestném činu. Může se jednat o úmysl přímý, ale i nepřímý (např. návodce si je vědom toho, že svým

¹⁴⁹ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 263.

¹⁵⁰JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 331-333.

¹⁵¹ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 266-268.

jednáním může v dané osobě vyvolat rozhodnutí spáchat trestný čin a je s tím srozuměn, i když jej přímo vyvolat nechtěl).

Při ukládání druhu a výměry trestu soud přihlédneu organizátora, návodce a pomocníka též k významu a povaze jejich účasti na spáchání trestného činu (§ 39 odst. 7 písm. b) trestního zákoníku).¹⁵²

5.4. Zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob je jedním z nejkontroverznějších témat trestněprávní teorie. Významně se totiž odchyluje od zásady individuální trestní odpovědnosti a narušuje tak po staletí dodržovanou zásadu evropského kontinentálního práva, že trestní odpovědnost je odpovědností fyzické osoby. Vzhledem ke společenské realitě (globalizace ekonomiky, rozmach právnických osob a jejich protispolečenských aktivit, apod.)¹⁵³ a požadavku zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob, jenž vyplýval z mnoha mezinárodních smluv¹⁵⁴, byl v roce 2011 přijat zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim¹⁵⁵ (dále jen „ZTOPO“).¹⁵⁶

Výše zmíněný ZTOPO je pramenem trestního práva hmotného a má povahu tzv. vedlejšího zákona, jenž je ve vztahu speciality (*lex specialis*) k trestnímu zákoníku.

Vzhledem k faktu, že právnická osoba sama o sobě nemůže jednat, nespáchá sama ani trestný čin, a proto je trestní odpovědnost právnických osob vystavěna na tzv. principu přičitatelnosti. Podstata přičitatelnosti¹⁵⁷ spočívá v tom, že je právnické osobě přičteno spáchání trestného činu, kterého se dopustil/a:

¹⁵²JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 334.

¹⁵³Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. VI. volební období. 2010 – 2013. Tisk 285 – Vládní návrh na vydání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Důvodová zpráva, cit. 8. 5. 2022. Dostupné z internetového zdroje: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428> str. 23-24

¹⁵⁴Např. Úmluva o boji proti podplácení veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu

¹⁵⁵Účinnost od 1. 1. 2012.

¹⁵⁶ČEP, David. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*. C. H. Beck, 2016, 24(15 - 16), s. 531 - 540. ISSN 1210-6410.

¹⁵⁷DĚDIČ, J. § 8 *Trestní odpovědnost právnické osoby*. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, str. 172 – „Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vychází zjevně z názoru, že právnické osoby jsou subjekty práva odlišné od fyzických osob, jsou uměle právem vytvořeny a nadány právní osobností (dříve způsobilostí k právům a povinnostem). Zákon stanoví, či právní jednání právnickou osobu zavazuje, resp. kdo ji při právním jednání zastupuje, a či protiprávní čin ji zavazuje.“

„a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c)“¹⁵⁸

Výše uvedené osoby jednali jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti.

„Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu, jestliže byl spáchán:

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c), a to ve všech případech jejich jednání, nebo

b) zaměstnancem uvedeným v § 8 odst. 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“¹⁵⁹

Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, pokud se nepodařilo zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným výše.

Podle ustanovení § 6 odst. 1 ZTOPO nejsou trestně odpovědné:

a) Česká republika

b) územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

¹⁵⁸ Ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO.

¹⁵⁹ Ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO.

Trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 ZTOPO (tzv. souběžná nezávislá trestní odpovědnost právnických a fyzických osob).

ZTOPO zavádí i vlastní definici¹⁶⁰ pachatele, kdy pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně.¹⁶¹

Právnická osoba se může dopustit všech trestných činů stanovených ve zvláštní části trestního zákoníku s výjimkou taxativně vyjmenovaných trestných činů uvedených v § 7 ZTOPO. Všechny tyto trestné činy mohou být, stejně jako u osob fyzických, spáchány úmyslně či z nedbalosti.

Z důvodové zprávy k ZTOPO jasně vyplývá, že se nejedná o objektivní odpovědnost, ale o zvláštní subjektivní odpovědnost¹⁶², navazující na zavinění osoby fyzické. Konkrétní forma zavinění se pak dovodí z formy zavinění té fyzické osoby, která za právnickou osobu jednala ve smyslu § 8 odst. 1 ZTOPO.¹⁶³ „*Při konstrukci této zvláštní subjektivní odpovědnosti právnické osoby je požadována jednak souvislost s páčáním trestného činu, jednak je přihlédnuto i k povaze právnické osoby, jejíž zájmy mohou být jiné než zájmy jednotlivce.*“¹⁶⁴

V neposlední řadě je nezbytné zmínit novelu provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., která vysloveně umožňuje právnické osobě se „vyvinut“. Nově došlo k zakotvení ustanovení

§ 8 odst. 5 ZTOPO: „*Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.*“

Je nutné podotknout, že z hlediska znaku subjektivní stránky trestného činu právnické osoby je důležité rozlišovat mezi derivativní (odvozenou) a originární (původní) částí

¹⁶⁰ Ustanovení § 9 odst. 1 ZTOPO a § 9 odst. 2 ZTOPO: „*Pachatelem je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby.*“ (tzv. nepřímé pachatelství)

¹⁶¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, str. 396.

¹⁶² Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. VI. volební období. 2010 – 2013. Tisk 285 – Vládní návrh na vydání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Důvodová zpráva, cit. 8. 5. 2022. Dostupné z internetového zdroje: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428> str. 23-24 -> „*Takto konstruovanou odpovědnost založenou na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby odlišnou od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby.*“

¹⁶³ ČEP, D. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*. C. H. Beck, 2016, 24(15 - 16), s. 531 - 540. ISSN 1210-6410.

¹⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 495.

subjektivní stránky.¹⁶⁵ Jak již bylo zmíněno výše, subjektivní stránka trestného činu právnické osoby se odvozuje od subjektivní stránky fyzické osoby, která za ni jednala. Avšak dle Pelce¹⁶⁶ existuje i originární část subjektivní stránky trestného činu právnické osoby, jinak by trestní odpovědnost právnické osoby byla odpovědností za jiného, a to je zcela nepřipustné. Originární část subjektivní stránky trestného činu právnické osoby spočívá v opomenutí tzv. náležité péče, tj. zejména v opomenutí opatření, která požaduje jiný právní předpis a které lze po právnické osobě spravedlivě požadovat. V souvislosti s opomenutím tzv. náležité péče a se subjektivní stránkou trestného činu právnické osoby navrhuje Jelínek¹⁶⁷ užití pojmu „vina právnické osoby“ a odlišit tak subjektivní stránku jednání právnické osoby od subjektivní stránky jednání fyzické osoby, jež je spojena s úmyslem a nedbalostí. Dle názoru Pelce, však v sobě náležitá péče zahrnuje také důraz na eliminaci excesů osob, které za právnickou osobu jednají a dále pečlivý výběr osob nesoucích odpovědnost.¹⁶⁸

Výše zmiňovaná novela je však velmi kritizována zejména pro svou nesprávnou terminologii, ale také proto, že zavádí neurčitý pojem „veškeré úsilí“. Terminologie zákonodárce je nepřesná v tom ohledu, že užívá slovní spojení „zprostit se“ trestní odpovědnosti za určitých podmínek, jako kdyby se jednalo o trestní odpovědnost objektivní a nikoliv subjektivní. Správným a výstižnějším slovním spojením by bylo „vyvinut se“.¹⁶⁹

Dále Jelínek dodává, že ta právnická osoba, která bude dodržovat nejen zákony, ale i ostatní právní předpisy a také vlastní vnitřní předpisy právnické osoby (etický kodex, organizační řád, protikorupční program, apod.) vynaloží „veškeré úsilí“. K formulaci „...veškeré úsilí, které **na ní** bylo možno spravedlivě požadovat... „ přistupuje Jelínek opět kriticky, neboť právnické osoby jsou umělé organizační útvary, které samy nejednají, nemohou vyjádřit vůli. Bylo by tak nasnadě užít neutrální formulaci typu: „*právnická osoba se vyviní z trestní odpovědnosti, jestliže prokáže, že vynaložila potřebné úsilí, aby porušení právní povinnosti určitými osobami zabránila.*“¹⁷⁰

¹⁶⁵ PELC, V. *Limity trestní odpovědnosti právnických osob*. In: JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. str. 68.

¹⁶⁶ PELC, V. *Limity trestní odpovědnosti právnických osob*. In: JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. str. 69.

¹⁶⁷ JELÍNEK, J. *Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu*. Kriminallistika 1/2016, str. 16.

¹⁶⁸ PELC, V. *Limity trestní odpovědnosti právnických osob*. In: JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. str. 69.

¹⁶⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. str. 45-46.

¹⁷⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. str. 46-47.

6. Vybrané problémy zavinění

6.1. Dokazování

*"Závěr o tom, zda v daném případě existuje zavinění ve smyslu trestního zákona a v jaké formě, je závěrem právním."*¹⁷¹ Tento právní závěr o subjektivních znacích trestného činu se však musí zakládat na skutkových zjištěních soudu vyplývajících z provedeného dokazování. Znaky subjektivní stránky trestného činu jsou tak předmětem dokazování stejně tak jako všechny ostatní znaky.

Problematika dokazování subjektivní stránky trestného činu tkví především v tom, že předmětem dokazování jsou skutečnosti duševního (vnitřního psychického vztahu pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem) života pachatele, které lze jen těžko pozorovat ostatními osobami. Tento vnitřní psychický vztah je navenek seznatelný pouze tím, že informaci o něm poskytne sám pachatel ve své výpovědi, nebo tím, že se objektivně projeví v chování pachatele. *„Okolnosti subjektivního charakteru tak lze často dokazovat pouze nepřímou z okolností objektivní povahy, ze kterých se dá podle zásad logického myšlení usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem.“*¹⁷²

„Například při zkoumání, zda pachatel jednal v úmyslu napadeného usmrtit, nepostačí pouhé zjištění, že bodl poškozeného nožem do prsou, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, kterými jsou zejména:

- způsob provedení útoku (jakého nástroje a jakým způsobem bylo k činu použito, intenzita vedení útoku)*
- místo zásahu na těle poškozeného (zda pachatel záměrně útočil na takové části těla, kde se nachází životně důležité orgány)*
- co útoku předcházelo (vztah obviněného a poškozeného)*
- jakým motivem byl útok veden (pohnutka)*

¹⁷¹NOVOTNÝ, O., GRIVNA T., ŠÁMAL P. a VOKOUN R. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, str. 227.

¹⁷²NOVOTNÝ, O., GRIVNA T., ŠÁMAL P. a VOKOUN R. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, str. 227.

- *osobní vlastnosti pachatele (sklony k agresivitě, nepřiměřené reakce)*¹⁷³

Všechny tyto objektivní okolnosti je třeba hodnotit v jejich vzájemné souvislosti (§2 odst. 6 trestního řádu) a nelze předem přikládat zásadní význam jen některé z nich. Například pokud obviněný během hádky s poškozenou pronesl ve vzteku větu: „Já tě zabiju!“, nelze bez dalšího vyvozovat jeho úmysl poškozenou usmrtit, když jinak z jeho útoku proti poškozené objektivně žádné reálné ohrožení života nevyplývalo.¹⁷⁴

Nutno podotknout, že pokud by zjištěné okolnosti připouštěly různé závěry z hlediska zavinění pachatele, bylo by nezbytné postupovat v souladu se zásadou *in dubio pro reo* – v pochybnostech ve prospěch obviněného.¹⁷⁵

6.2. Zavinění tzv. bílých koní

*„Spolupůsobení toho, kdo svou totožnost a své jméno propůjčí k převzetí práv a povinností, které ve skutečnosti nechce autenticky vykonávat, resp. je vědomě vykonává v roli dobrovolné loutky, je trestné, pokud dojde k poruchovému jednání, jež naplňuje skutkovou podstatu nějakého majetkového či hospodářského trestného činu.“*¹⁷⁶

Bílým koněm rozumíme osobu, která je skutečným pachatelem nastrčena k páchání trestné činnosti, aby tak zakryla skutečného pachatele. Těmto osobám obvykle pravý pachatel přislíbí odměnu (avšak může je i donutit) výměnou za to, že mu poskytnou osobní údaje za neznámým účelem či pro pachatele osobně vykonají jistou činnost. Hovoříme například o založení bankovního účtu a poskytnutí platebních údajů pravému pachateli, registraci k podnikání, registraci telefonních čísel, apod., ale také například o vstupu do obchodních korporací do pozice jednatele nebo člena představenstva. Tzv. bílý kuň přejímá veškeré závazky, zatímco jsou na jím založený bankovní účet posílány výnosy z trestné činnosti, které jsou obratem odeslány na zahraniční účty (tzv. praní špinavých peněz). Takto nastrčené osoby si často nejsou vědomy (nebo si vědomy jsou, avšak jsou zcela lhostejní k následku trestného

¹⁷³NOVOTNÝ, O., GRÍVNA T., ŠÁMAL P. a VOKOUN R. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, str. 228.

¹⁷⁴NOVOTNÝ, O., GRÍVNA T., ŠÁMAL P. a VOKOUN R. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, str. 228.

¹⁷⁵K zásadě *in dubio pro reo* např. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 11. 1998, sp. zn. 1 To 202/98.

¹⁷⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. 5. 2015, sp. zn. 5 To 159/2015 – „Obžalovaná RS uznána vinnou zločinem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. c) tr. zákoníku a dále přečinem neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 odst. 1 písm. a), odst. 2 tr. zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2012 a byl jí uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání dvou roků podmíněně odložený na zkušební dobu v trvání 3 roků a dále trest zákazu činnosti spočívající v zákazu funkce statutárního orgánu v obchodních korporacích na dobu 3 roků.“

činu) závažnosti situace, a to především v tom smyslu, že nesou následně veškerou trestní odpovědnost místo pravého pachatele, který není obvykle dohledatelný.

V souvislosti se zaviněním bílých koní hovoříme o tzv. lhostejnosti. V případech, kdy je pachateli zcela jedno, zda následek trestného činu nastane či nikoliv a vyjadřuje ve své výpovědi kladný vztah k oběma možnostem, hovoříme o tzv. nepravé lhostejnosti. V těchto případech posoudíme nepravou lhostejnost jako nepřímý úmysl, neboť pachatel byl srozuměn s tím, že následek může nastat. U pravé lhostejnosti není ani nejmenší volní vztah pachatele k takovému následku, a to v důsledku nulitní vůle. Na základě tohoto je velmi těžké posoudit o jakou formu zavinění se jedná. Dle převládajících názorů se případy tzv. pravé lhostejnosti posuzují jako vědomá nedbalost (§ 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku).

Tento „trend“ bílých koní se rozvinul především na počátku 90. let 20. století po pádu komunismu, kdy se většina osob rozhodla podnikat a snadno se tak staly obětí této trestné činnosti. Z tohoto období si dovolím uvést jeden příklad za všechny, a to tzv. kauzu LTO (lehké topné oleje).¹⁷⁷ Dle tehdejší legislativy se komidita zdaňovala na základě toho, jak byla nazvaná, což velmi nahrávalo tehdejším kontroverzním podnikatelům. Do Československa byla dovážena motorová nafta, která se před zdaněním formálně přejmenovala na tzv. lehký topný olej, za který stát nevybíral spotřební daň. Následně byl LTO prodáván opět jako motorová nafta čerpacím stanicím. Stát na každém takto prodaném litru motorové nafty přicházel přibližně o částku 12,- Kč, která představovala neodvedenou spotřební daň. Celková škoda, kterou stát utrpěl, se odhaduje až na 100 miliard korun. Tento proces byl realizován často fiktivními firmami či právě tzv. bílými koňmi, kteří poskytovali osobní údaje, byli členy představenstva či jednatelé pochybných nastrčených firem.

Zavinění tzv. bílých koní je vysoce nebezpečným a problematickým jevem, neboť jsou jím způsobovány závažné hospodářské trestné činy a také jím dochází k navyšování kriminality v této oblasti.

¹⁷⁷ Jedná se o velmi rozsáhlou a komplikovanou kauzu, která by mohla být tématem celé diplomové práce, proto zde zmiňuji pouze základní informace týkající se tohoto případu, s ohledem právě na zavinění tzv. bílých koní.

Závěr

Cílem této práce bylo vymezení pojmu zavinění v trestním právu, s ohledem na to, že se jedná o obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu, neboť platí že, není trestného činu bez zavinění.

V první kapitole jsem se věnovala pojmu trestného činu a jeho skutkové podstatě. Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně, přičemž rozlišujeme znaky obecné a typové. Podrobně jsem popsala všechny znaky trestného činu a odlišila od sebe termíny zavinění a vina, které bývají v praxi často zaměňovány a užívány nesprávně.

Druhou kapitolu své práce jsem začala obecným historickým vývojem trestního práva na českém území od vzniku samostatného Československa v roce 1918. Dále jsem se podrobněji zaměřila na úpravu zavinění v jednotlivých trestních zákonech, které kdy vešly na našem území v účinnost. Tuto kapitolu jsem rozčlenila na podkapitoly, z nichž každá představovala jedno období historického vývoje úpravy zavinění v trestním právu. Začala jsem obdobím od r. 1918 do r. 1949, kde jsem rozebrala ustanovení zákona č. 117/1852 Ř. z., a došla až k současné právní úpravě.

Zavinění v platném právu jsem rozebrala ve třetí kapitole, ve které jsem nejprve vysvětlila zásadu odpovědnosti za zavinění a následně jsem svou pozornost věnovala obsahu a míře zavinění. Poslední podkapitola je zaměřena na konstrukci skutkových podstat z hlediska zavinění, v níž je také patrné rozdělení na základní a kvalifikovanou skutkovou podstatu.

Čtvrtá kapitola byla z hlediska tématu mé práce stěžejní. V této části jsem vymezila jednotlivé formy zavinění, tj. úmysl a nedbalost a vysvětlila, čím se od sebe tyto formy zavinění vzájemně liší. Nejprve jsem charakterizovala úmysl a jeho formy, tj. úmysl přímý a úmysl nepřímý, a v souvislosti s nepřímým úmyslem jsem popsala problematiku označovanou jako pravá a nepravá lhostejnost. Poté jsem se zabývala formami nedbalosti, tj. vědomá a nevědomá nedbalost a v neposlední řadě jsem vylíčila pojem hrubé nedbalosti, neboť ta často bývá uváděna za další formu nedbalosti, i když chybně.

Další kapitola pojednává o zavinění u nepřímého pachatelství, spolupachatelství, účastenství a o zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob. U nepřímého pachatelství jsem pečlivě rozebrala legální definici uvedenou v § 22 odst. 2 trestního zákoníku a uvedla praktické příklady. U spolupachatelství jsem postupovala obdobně. Pokračovala jsem účastenstvím, u kterého rozlišujeme tři formy, tj. organizátor, návodce, pomocník,

příčemž organizátor je tou nejzávažnější. Zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob je velmi obsáhlou a složitou problematikou, a proto jsem se pokusila zmínit alespoň ta nejdůležitější fakta týkající se tohoto tématu, zejména jsem se věnovala problematice přičitatelnosti trestného činu právnické osobě.

Závěrem jsem uvedla dva vybrané problémy spojené se zaviněním. Prvním bylo dokazování, jež je v této oblasti opravdu velmi náročné, neboť problematika dokazování zavinění tkví především v tom, že předmětem dokazování jsou skutečnosti vnitřního psychického vztahu pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem. Druhým problematickým institutem je zavinění tzv. bílých koní, které je nebezpečným a nežádoucím jevem a své oblibě se těšilo především v 90. letech 20. století.

Seznam použitých zdrojů

1. Knižní publikace

- DOLENSKÝ, A. a kol. *Trestní zákon* (stručný komentář). 1. Vydání. Eurounion, Praha 1995, str. 22
- GLOGAR, Rudolf a kol. *Trestní zákon: Komentář*. Praha: Orbis, 1958.
- JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-205-9.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.
- KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-807-4000-423.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.
- MIŘIČKA, August. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4
- SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva: I. Trestní právo a trestní zákony. II. Základy trestní odpovědnosti. III. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I: § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

- ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan, GŘIVNA, Tomáš, PÚRY, František a ŘÍHA, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-592-3
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.
- ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: WoltersKluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

2. Odborné články

- ČEP, David. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*. C. H. Beck, 2016, 24(15 - 16), s. 531 - 540. ISSN 1210-6410.
- DOLENSKÝ, Adolf. Eventuální úmysl aneb případ slečny ze střelnice. *Právní rozhledy*. C. H. Beck, 1998, 6(2), s. 55-59. ISSN 1210-6410.
- HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora, 2009, (10), s. 47 - 53. ISSN 1210-6348.
- JELÍNEK, Jiří. Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. *Kriminalistika*. Ministerstvo vnitra ČR, 2016, 49(1), s. 3 - 18. ISSN 1210-9150.
- MUSIL, Jan. Přestává platit v českém trestním právu princip odpovědnosti za zavinění? *Trestněprávní revue*. C. H. Beck, 2014, (11-12), s. 251 - 255. ISSN 1213- 5313.
- PELC, Vladimír. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*. Česká advokátní komora, 2018, (11), s. 40 - 43. ISSN 1210-6348.
- ŠÁMAL, Pavel. Ještě k zavinění právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*. C. H. Beck, 2017, 25(5), s. 169 - 179. ISSN 1210-6410.

- ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. Trestněprávní revue. C. H. Beck, 2016, 15(11-12), s. 247 - 253. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, Pavel. Několik poznámek k úpravě zavinění v rekodifikaci trestního práva hmotného. In: Ve službách práva: Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-820-7.

3. Právní předpisy

- Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.
- Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
- Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

4. **Důvodové zprávy**

- Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. VI. volební období. 2010 – 2013. Tisk 285 – Vládní návrh na vydání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Důvodová zpráva [cit. 8. 5. 2022]. Dostupné z internetového zdroje: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428>.
- Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. V. volební období. 2006 – 2010. Tisk 410 – Vládní návrh na vydání zákona, trestní zákoník. Důvodová zpráva [cit. 7. 5. 2022]. Dostupné z internetového zdroje: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

5. **Seznam použité judikatury**

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. března 2005, sp. zn. II. ÚS 413/04
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1951, sp. zn. Tz II 11/51
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 7 Tz 28/68
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2015, sp. zn. 6 Tdo 151/2015
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/76
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 18. 11. 1980, sp. zn. 2 Tz 10/80
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1161/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 1. července 1965, sp. zn. Tz 38/65
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze 17. 3. 1986, sp. zn. 4 Tz 9/86
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 9. 2001, sp. zn. 3 Tz 182/2001
- Usnesení Vrchního soudu v Praze z 28. 5. 1993, sp. zn. 5 To 21/93

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. prosince 1969, sp. zn. 5 Tz 90/69
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. 5. 2015, sp. zn. 5 To 159/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1396/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 2007, sp. zn. 8 Tdo 122/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1450/2013
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 7. 1987, sp. zn. 6 Tz 35/87
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 9. 4. 2008, sp. zn. II. ÚS 743/08
- Usnesení krajského soudu v Plzni ze dne 23. 8. 1994, sp. zn. 7 To 286/94
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 7 Tdo 71/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 11 Tdo 743/2002
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. 3 Tdo 842/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 3 Tz 317/2001
- Rozsudek Nejvyššího soud ČSR ze dne 18. 11. 1980, sp. zn. 2 Tz 10/80
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 7. 1975, sp. zn. Tzv 23/75
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 3 Tdo 541/2011

Zavinění v trestním právu

Abstrakt

Tématem diplomové práce je zavinění v trestním právu, které je charakterizováno jako vnitřní psychický vztah pachatele k porušení či ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem. Zavinění je jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu, a proto je stěžejním institutem trestního práva, neboť bez zavinění není trestného činu. Diplomová práce je členěna do osmi částí včetně úvodu a závěru.

V první kapitole je definován pojem trestného činu jeho obecné a typové znaky neboli znaky skutkové podstaty trestného činu. Skutkovou podstatou rozumíme soubor znaků, z nichž je patrné, o který trestný čin se jedná.

Druhá kapitola je věnována historickému vývoji zavinění a je dále členěna na podkapitoly, jež každá z nich koresponduje s historickými obdobími, respektive s jednotlivými trestními zákony, které na našem území vešly v platnost a účinnost.

Předmětem výkladu ve třetí kapitole je zásada odpovědnosti za zavinění, jeho obsah a míra. Závěrem je v této kapitole popsána konstrukce skutkových podstat z hlediska zavinění.

Čtvrtá kapitola pojednává o jednotlivých formách zavinění vč. úmyslu přímého a nepřímého a nedbalosti vědomé a nevědomé. Zvláštní pozornost je věnována rozlišení těchto forem zavinění.

V páté kapitole je představeno zavinění u nepřímého pachatelství, u spolupachatelství a účastenství. Zde je rovněž popsáno zavinění v rámci trestní odpovědnosti právnických osob.

Závěrečná kapitola je věnována vybraným problémům zavinění, kterými jsou dokazování a zavinění tzv. bílých koní.

Klíčová slova

zavinění, úmysl, nedbalost

Culpability in criminal law

Abstract

The topic of the diploma thesis is culpability in criminal law, which is characterized as an internal psychological relationship of the offender to the violation or great of interests protected by criminal law. Culpability is the only obligatory feature of the subjective aspect of a criminal offence, and therefore it is a key institute of criminal law, because without culpability there is no criminal offence. The diploma thesis is dividend into eight parts, including the introduction and conclusion.

The first charter defines the koncept of criminal offence, its general and typice features. By fact, we mean a set of signs that show which criminal offence it is.

The second charter is devoted to the historical development of culpability and is further dividend into subchapters, which each correspond to historic periods, or individual criminal laws, which came into force and effectiveness in our territory.

The subjekt of interpretation in the third charter is the principle of liability for fault, its content and extent. Finally, this charter describes the construction of the facts in terms of culpability.

The fourth charter deals with individual forms of culpability, incl. direct and indirect intentions and conscious negligence and unconscious negligence. Special attention is paid to distinguishing these forms of culpability.

The fift charter introduces the culpability of indirect offenders, complicity and participation. The criminal liability of legal persons is also described here.

The final charter is devoted to selected problems of culpability, which are proving and culpability of the so-called whitehorses.

Keywords

culpability, intention, negligence

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé diplomové práce panu JUDr. Bc. Vladimíru Pelcovi, Ph.D. za profesionální přístup, cenné rady a připomínky.

V neposlední řadě bych také chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za jejich podporu během celého studia.